AZ EGYHÁZI KÖNYVTILALOM
ÉS
KÖNYVBIRÁLAT MAGYARÁZATA

KIVONAT

SZERZŐNEK UGYANILY CIMŰ NAGYOBB MŰVÉBŐL

IRTA

Dr. SCHERMANN EGYED

PANNONHALMI THEOLOGIAI TANÁR

Esztergomi érseki és rendfönöki engedéllyel

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1908.

Nihil obstat.

Dr. Georgius Krammer,
Censor.

Nr. 1086.

Imprimatur.

Strigonii, die 21. Februarii 1908.

Ludovicus Rajner,
Eppus, Vicarius gen.

Nihil obstat.

Dr. Tiburtius Hajdu,
Censor.

Nr. 259.

Imprimatur.

In S. Monte Pannoniae die 29. Aprilis 1908.

Hippolytus
Archiabbas.

Stephaneum nyomda r. t.

I. RÉSZ.

1. §. Bevezetés.

Az egyházi törvények sorából talán egy sem vonja annyira magára a művelt embernek figyelmét, mint az egyházi könyvbirálat (censura librorum) és a vele szerves kapcsolatban lévő könyvtilalom (prohibitio librorum pravorum). A belátóbbak hálával fogadják e szellemi irányítást és a veszélyektől való óvást, miként a turistaegyesületek útjelzéseit is hálával fogadják a hegymászók és a világítótornyok fényére gondosan ügyelnek a hajósok. De sokan a modern emberek közül, akik korlátlan szabadságra törekszenek, szinte sérelemnek tekintik, hogy az egyház korlátot szab olvasási vágyuknak és azért mindenféle mentséget keresnek és találnak a törvény megkerülésére, sőt olyanok is akadnak, akik rágalmakat szórnak ezen ép oly bölcs, mint szükséges egyházi intézkedésre. Sőt tavaly a Schell-Commer

vita alkalmából épen olyan helyről történt támadás az Index ellen, ahonnan legkevésbbé várta volna az ember, úgy hogy az egyház kénytelen volt törvényét némileg szigorítani, illetőleg terjedelmét bővíteni.

Minthogy minálunk Magyarországon a nagy közönség számára még senki sem fejtegette behatóbban ezeket a hitre és erkölcsösségre nézve nagyjelentőségű könyvtilalmi törvényeket, amelyek pedig azért is megérdemlik a részletesebb tárgyalást, mivel nálunk egészen téves nézetekkel és előítéletekkel találkozik az ember, azért megkíséreljük, hogy a művelt magyar olvasóközönség számára röviden megmagyarázzuk őket, hogy kiki tudja, mihez tartsa magát.

Mivel a régebbi könyvbirálat és könyvtilalom már régóta nem felelt meg a kor követelményeinek és e miatt a gyakorlatban sok zavar fordult elő, azért már a vatikáni zsinaton több német, francia és olasz püspök sürgette az Index szabályainak átalakítását. IX. Pius különben is előkészítő-bizottságot nevezett ki az Index szabályainak megvizsgálására. De szerencsétlen külső körülményeknél fogva ez ügy elintézése jókora késedelmet szenvedett. XIII. Leo pápa, a ki egyéb téren is sok célszerű szabályozást végzett, végre az Index-

kongregációval teljesen átalakíttatta a könyvcenzurát, vagyis az Index számára új szabályokat dolgoztatott ki és azonfelül magát az Indexet, vagyis a tiltott könyveknek jegyzékét is az új szabályokkal összhangzásba hozatta, azaz sok művet töröltetett belőle. Az első feladattal hamarább végzett a kongregáció, mert már 1897. jan. 25-én kiadhatta a pápa az új általános szabályokat, míg maga a megreformált Index csak 1900-ban jelent meg.

Ezek az új általános szabályok jelenleg az egyedüli érvényben lévő egyházi törvények ezen a téren, mert a pápa a szabályok közlésével együtt az összes korábbi törvényeket, szabályokat, rendeleteket és intelmeket megszüntette, kivéve XIV. Benedek pápának *Sollicita ac provida* kezdetű constitutióját, amely azonban nem vonatkozik az olvasóközönségre, hanem az egyházi könyvbirálók eljárását szabályozza.

Fejtegetésünket két részre, általánosra és különösre osztjuk. Az általánosban az egyházi könyvbirálat mibenlétét fejtjük ki és a könyvtilalom jogosultságát bizonyítjuk, történeti kialakulását vázoljuk, rövid jellemzését adjuk, az új szabályok és az Index közti viszonyt világítjuk meg, az egyházi törvény és a természettörvény közt lévő különbséget tárjuk

föl, a könyvtilalmat értelmezzük és kötelező erejét fejtegetjük. A különös részben pedig ezen törvény egyes pontjait magyarázzuk.

2. §. Az egyházi könyvbirálat célja és mibenléte.

Bár a törvény, melynek magyarázatával foglalkozunk, első részében a könyvtilalomról szól és csak a második rész foglalja magában a könyvbirálatot, mégis nagyobb világosság kedvéért már itt fejtjük ki egész röviden a könyvbirálat célját és mibenlétét.

Az egyháznak isteni megbizás alapján (Máté 28, 19, 20.) az a feladata, hogy hirdesse az igazságot és ami vele összefügg, hogy irtsa a téves tanokat és pedig azon célból, hogy az összes embereket a mennyország számára nevelje és annak elérésére segitse.

Ámde az igazság hirdetése és a téves tanok terjesztése mindenkor nemcsak élőszóval, hanem irás útján is történt. Ennélfogva az egyháznak természetszerűleg az irott betüre is ki kell terjesztenie figyelmét, hogy ragadozó farkasok ne törjenek be aklába és pedig napjainkban annál inkább kell ezt tennie az egyháznak, minél nagyobb erőlködés történik a téves eszméknek a sajtó útján való elterjesztésére. Így

tehát az egyháznak éber figyelemmel kell kisérnie a könyveket és iratokat, ha azt akarja, hogy a gondjaira bizottak közül senki el ne vesszen; vagyis az egyháznak meg kell vizsgálnia a könyveket és ha rosszaknak, ártalmasaknak bizonyulnak, tőle telhetőleg mindent el kell követnie, hogy gyermekeinek kezébe ne kerüljenek. Mivel pedig sokkal könnyebb a veszedelmet csirájában elfojtani, mint a már kész veszedelmet elhárítani, azért az egyház nem elégedhetik meg azzal, hogy a már megjelent rossz könyveket hiveitől távoltartani igyekezzék, mert ez a törekvés napjainkban, sajnos, nagyon sokszor eredménytelen, hanem azon kell lennie, hogy rossz és ártalmas iratok az ő körében meg se jelenhessenek. Ennélfogva az egyház joggal megkívánja hiveitől, hogy a vallást és erkölcsiséget érdeklő műveiket a kiadás előtt egyházi szakbirálat alá vessék annak megitélése végett, vajjon nem hatnak-e rombolólag.

Míg tehát a könyvtilalom a már megjelent *rossz* könyvek hatásának mérséklésével és a mennyire még lehetséges, meggátlásával foglalkozik, addig a könyvbirálat a még csak megjelenni készülő művekre terjeszti ki figyelmét, a mennyiben a vallást és erkölcsiséget érintik és fölállítja a szabályokat, amelyek

szerint az ilyen könyvek megvizsgálandók és a kiadási engedély megadható, vagy pedig minden baj megelőzése végett megvonandó.

3. §. Az egyházi könyvtilalom jogosultsága.

Ha a világi hatóság ellenőrzi az élelmi szereket, az ártalmasakat elkobozza és a hamisítókat megbünteti, mindenki helyesli ez eljárásmódot, jogosnak, szükségesnek mondja; ha az állam szigorú törvényekkel és rendeletekkel szabályozza és ellenőrzi a mérgek és robbanó anyagok gyártását, szállitását és eladását, mindenki helyén valónak találja ezt és hálás a szigorért; ha a szülő gondosan távoltartja kis gyermekétől a rá nézve veszélyes tárgyakat: kést, villát, üvegdarabot, egyáltalán minden éles tárgyat és ha netalán mégis a gyermek kezébe kerülne ilyen tárgy, erővel is elveszi tőle, bármennyire sír is a gyermek, vagy ha a szülő felnőtt gyermekeit a csábítóktól iparkodik megóvni és őket kitiltja házából: mindenki dicséri a gondos szülőt, mivel kötelességét teljesíti. Am most jön a katholikus egyház és hasonlóan cselekszik: ő is iparkodik a még sokkal veszedelmesebb rossz szellemi táplálékot ellenőrizni, eltiltani, elkobozni és a megrontókat, hamisítókat megbüntetni; ő is

távol akarja tartani gyermekeitől, hiveitől a mérget, a robbanó szereket, a hitbeli és erkölcsi mételyt, a veszélyes és ártalmas iratokat... és vajjon ezt is helyeslik-e az emberek? Épen nem, hanem ilyenkor megütköznek, méltatlankodnak, zugolódnak, gyalázzák az egyházat, atyáskodásról, a szellemnek rabigába hajtásáról, elfogultságról és maradiságról, középkori sötétségről panaszkodnak és úgy tüntetik föl az egyházat, mintha minden fölvilágosodásnak ellensége volna és készakarva tudatlanságban akarná tartani hiveit, hogy annál korlátlanabbul uralkodhassék rajtuk. Hangoztatják a gondolkodási szabadságot, szólásszabadságot, sajtószabadságot, szabad kutatást és hasonlókat. Van-e ebben következetesség? Bárhová tekintünk a világon, mindenütt határozott törvényekkel találkozunk. Törvények szerint mozognak az égi testek, törvények szerint van berendezve az egész világegyetem. Határozott törvények szerint működik a természet, határozott törvényeknek van alávetve az ember is. Értelmének és akaratának is megvannak a maguk törvényei, a melyektől soha sem függetlenek. Az akaratnak örök törvénye, hogy csak a jót akarhatja, vagyis azt, mit az értelem mint jót eléje tár, ha a valóságban esetleg rossz is; az értelemnek törvénye pedig

az igazság. Van ugyan gondolkodási szabadság, de függ az igazságtól. Az igazság a gondolkodási szabadságnak törvénye. Ha értelmünk eltér az igazságtól, akkor téved, ez pedig baj. Azért nagyon találó az upsalai egyetem felirata; *Szabadon gondolkodni szép, de helyesen gondolkodni szebb.* Ha Istenhez hasonlóan mindentudók volnánk és nem kellene az igazságot kutatnunk, apró részletekben megismernünk, akkor fölösleges volna minden korlátozó törvény; de mivel értelmünk nagyon is korlátolt és az igazság kutatásában nagyon is tévedhetünk, úgy, hogy utólsó célunkat is teljesen eltéveszthetjük, azért szükségünk van irányitóra, vezetőre, őrre, aki megóv a tévedéstől. Ez az őr és vezető pedig az egyház. Ő az igazságnak hirdetője, terjesztője, őre, még pedig isteni megbizás folytán, úgy hogy nemcsak joga van ehhez, hanem kötelessége is annyira, hogy nagymérvű mulasztást követne el, ha közönyös és lanyha volna az igazság terjesztésében és védelmében, vagyis a tévedés irtásában.

De ha nem tekintjük is az egyháznak isteni megbizását, pusztán a józan észszel is megismerjük könyvtilalom felállítására való jogát Hogy ezt tisztábban lássuk, tegyünk ismét összehasonlítást és induljunk ki a legkisebb társaságból, a családból.

Mindenki elismeri a családapa házi jogát a családi rend és fegyelem föntartására, gyermekeinek tisztességes nevelésére, romlott társaknak és csábítóknak családjától való távoltartására. Ha a jóravaló családapa észreveszi, hogy serdülő leányához vagy fiához csábító közeledik, bizonyára mindent megtesz a veszély elhárítására; ha észreveszi, hogy leánya nagyon erkölcstelen regényt olvas, vagy hogy fia nihilisztikus, anarchisztikus és hasonló könyveket olvas, vagy romlott társakkal érintkezik, bizonyára elveszi tőlük az ilyen műveket és a romlott társakkal való érintkezést megtiltja. Minő jognál fogva? Mindenki azt feleli, hogy apai jogánál fogva, mert mint apának, mint családfőnek joga és kötelessége, hogy gyermekeinek vallásos, erkölcsös érzületét ápolja, óvja és védje. Hasonlóan ha a katonai felsőbbség észreveszi, hogy felségsértő, lázító, vagy bárminemű a katonai fegyelemmel ellenkező, a katonaság hűségét és megbizhatóságát veszélyeztető iratok kerülnek a kaszárnyába, mindenki természetesnek találja, hogy a hadvezetőség a legszigorúbb rendszabályokkal iparkodik a bajnak elejét venni és mindazt távoltartani vagy eltávolítani, a mi a katonaság céljával homlokegyenest ellenkezik. Ha a kormány az iskolai tankönyveknek előzetes jóvá-

hagyását követeli és a hazaszeretettel, hazafiúi hűséggel ellenkező, ezt veszélyeztető, a történelmi igazságot elferditő tankönyveket nem engedélyezi; ha a felségsértő iratokat elkobozza, szerzőiket szigorúan megbünteti; ha külföldön gyártott és a nemzet közjava ellen irányuló iratoktól megvonja a póstai szállitást, szóval kirekeszteni iparkodik az országból: ezt mindenki természetesnek találja, jogosnak mondja, mivel a kormány joga és feladata, hogy a közjót előmozditsa, a közveszedelmet elhárítsa. Tehát általános igazság az, hogy minden társaságban a törvényes felsőbbnek joga és kötelessége, hogy hatáskörén belül és erejéhez mérten alattvalóit óvja és őrizze, hogy tévútra ne kerüljenek és el ne téveszszék ezt a célt, amelynek elérésére az illető társaság megalakult és amelynek előmozditására hivatva van a felsőbbség. Hogy ez közmeggyőződés, azt a történelem bizonyitja, mert minden felsőbbség, egyházi és világi, követelte és követeli magának ezt a jogot és gyakorolja is mint legnemesebb kötelességét.

Szóval a természetjog alapján sem vitatható el a katholikus egyháztól a könyvtilalom gyakorlása és midőn az egyház ezt teszi, semmivel sem tesz többet, mint bármiféle más, akár világi, akár egyházi társaság. A különbség csak

az, hogy az egyház, mint az igazság oszlopa mindig következetesebben járt el más társaságoknál és könyvtilalmát nagyobb rendszerbe foglalta.

4. §. Az egyházi könyvtilalom rövid története.

A jelenleg érvényben lévő egyházi könyvtörvényt jobban meg tudjuk érteni és méltányolni, ha legalább némileg megismerjük kezdettől való kialakulását.

Az Apostolok cselekedeteinek XIX. fejezetében azt olvassuk, hogy szent Pálnak Ephesusban tartott prédikációi folytán sokan azok közül, akik babonasággal és jóslással foglalkoztak, 50.000 denár értékű könyveiket halomra rakták és nyilvánosan elégették. Ezen apostoli példát ezután hosszú évszázadokon át követték a püspökök, zsinatok és pápák. Szent Ciprián 45. levelében (II. fej.) ezt írja: «Ha valaha ilyeneket írtak vakmerő rágalmazással, nem türjük meg nálunk való olvasásukat». Az első egyetemes zsinat 325-ben elitélte Ariusnak *Thalia* cimű könyvét és Konstantin császár halálbüntetés terhe alatt parancsolta meg kiszolgáltatását és elégetését. Az ephesusi általános zsinat 431-ben ugyanigy járt el az

eunomianusok és montanisták, Origenes és Nestorius irataival szemben és fölkérte Theodosius császárt, hogy Nestorius iratait elégettesse, amit ő meg is tett. Ugyanez történt Eutyches irataival a chalcedoni zsinaton (451.), a monotheletáknak és képrombolóknak irataival a 6. és 7. egyetemes zsinaton. Igy folytatódott ez nemcsak az egyetemes zsinatokon, hanem a különféle országos és tartományi zsinatokon is. A zsinatokhoz hasonlóan a pápák is nagyon korán gyakorolták már a könyvbirálatot és tilalmat. Így I. Anastasius elitélte Origenesnek veszedelmes iratait, I. Ince Pelagiusnak iratait, Nagy szent Leo más eretnekek iratait; I. Gelasius a 496-ban tartott római zsinaton a tiltott könyveknek első jegyzékét közölte (Decretum de libris recipiendis vel non recipiendis), amely utóbb az egyházi kánongyüjteménybe is belekerült. Hasonlóan Nagy szent Gergely, I. Márton, Zachariás pápák is adtak ki könyvtilalmakat. A könyvnyomtatás föltalálásáig általános szokás volt nemcsak az egyházban, hanem kivüle is, a rossz könyveknek elégetése. Épen ebből érthető, hogy sok régi eretnek iratai nyomtalanul eltüntek. De míg az egyház csakis az *ismeretes* rossz és ártalmas könyveket égettette el, addig az egyházon kivül egészen más eljárás-

sal is találkozunk. Például Omár Kalifa Egyptom elfoglalása után minden vizsgálat nélkül gyujtatta föl a világhirű alexandriai könyvtárt. Továbbá hány nagyszerű könyvtárt pusztítottak el a középkori háborúkban és a protestánsok első vallásos rajongásukban? Hasonlóan hány gazdag kolostori könyvtárt vesztegettek el ész nélkül a szekulárizációk elrendelői és végrehajtói?

Folytatólag az egyház elitélte és elégettette paduai Marsiliusnak (1327.), Wiclif Jánosnak (1387., 1408., 1413.), Huss Jánosnak (1415.) iratait.

Hosszas volna az egyes országokban alkalmilag külön kiadott könyvtilalmakat felsorolni.

Magyarországban az 1279-ben Budán tartott zsinat végzéseinek 128. pontjában adott ki némi tilalmat.

II. Lajos király 1524. márczius 9-én rendeletet intézett Szeben városához, melyben jószágvesztés terhe alatt megparancsolja, hogy Luther Márton könyveit házról-házra fölkutassák és nyilvánosan elégessék és többé senki se merje azokat elárusítani, venni vagy olvasni.

Hasonló rendeletet Szalkay László esztergomi érsek is intézett Szeben és Brassó papságához ugyanazon év augusztus 15-én. És volt is foganatjuk ezen rendeleteknek.

Ugyanilyen eljárás történt Sopronban is királyi meghagyás folytán 1524. okt. 27. és 30.

1570. márcz. 8-án Miksa király rendeletet bocsátott ki az unitáriusok, sacramentáriusok, zwingliánusok könyveinek kikutatására és elkobzására.

Az 1611-ben tartott nagyszombati zsinat elrendeli (cap. II.), hogy a papok «az eretnekek müveit csak engedéllyel nézegessék».

A könyvnyomtatás föltalálásával egészen új stádiumba lépett az egyházi könyvcenzura, mert ettől kezdve az egyháznak sokkal nagyobb figyelmet kellett forditania ezen ügyre.

Így tehát a pápák elrendelték, hogy semmiféle könyvet, mely a katholikus vallásról vagy egyházi ügyekről szól, nem szabad kinyomatni a püspöknek vagy általános helynökének engedélye nélkül. Ezt a kötelességet, illetőleg tilalmat később VI. Sándor pápa Németországra vonatkozólag, X. Leo pedig az egész egyházra nézve az összes könyvekre kiterjesztette. A protestantizmus keletkezésével pedig a rossz iratoknak olyan veszedelmes árja támadt, hogy az egyháznak is, az államnak is rendszeresebben kellett eljárnia és így keletkezett a tiltott könyveknek tulajdonképeni jegyzéke, az Index.

III. Pál pápa az ujonszervezett Inquisitiót főcéljának megfelelően 1542-ben a könyvek

megbirálásával is megbizta. IV. Pál pápa ezzel a kongregációval 1557-ben az első igazi Indexet állíttatta össze, melyet két év mulva némi változtatással saját neve alatt kiadott és amelyet túlságos szigor jellemzett. Nem is maradt sokáig érvényben. Sokkal nevezetesebb az, melyet IV. Pius 1564-ben adott ki és amelyet a trienti zsinat Indexének is szoktak nevezni, mivel ennek a zsinatnak egyik bizottsága dolgozta ki és mivel az ezen zsinattól fölállított szabályokat, azaz általános könyvtörvényeket is tartalmazta bevezetés gyanánt. De csak a zsinat berekesztése után lett végkép befejezve Rómában. Lényeges tartalmában ez az Index érvényes maradt 1900-ig. Bevezetésül a tíz trienti szabályt tartalmazta, majd pedig a könyveknek a III. Pál Indexében fölállított három osztályát. Az első osztályban betürendben soroltatnak föl azon szerzők, kiknek *minden* műve tiltva van; a második osztályban a szerzők nevével együtt egyes külön megnevezett művek soroltatnak föl; a harmadik osztályban egyes veszedelmes *névtelen* művek vannak egybefoglalva betürendben.

V. Sixtus pápa új Indexet dolgoztatott ki 1590-ben, de csak a kefelenyomat készült el a pápa haláláig és így nem lépett érvénybe.

VIII. Kelemen 1596-ban új Indexet adott ki

tetemes hozzáadásokkal, a mely sok új kiadást ért folytonos kiegészítésekkel.

Legjelentősebb volt az új kiadások közül az, melyet XIV. Benedek pápa adott ki 1758-ban, melyet igazán javított kiadásnak lehet nevezni. Az időközben becsuszott hibáknak jó részét kiküszöbölte XIV. Benedek, jóllehet a bibliographiai eszközök hiánya miatt többféle hiba benrekedt ezen kiadásban is. Bevezetésül a már említett *Sollicita ac provida* kezdetű constitutiót adta. Ez a kiadás egészen XIII. Leoig semmi jelentékenyebb változáson nem ment át, sőt ujabb kiadásaiba lassanként ismét mindenféle hiba csúszott be. Utolsó kiadása 1895-ben jelent meg.

A könyvbirálással megbizott testület az Index-kongregáció, bár a hitellenes könyvek megvizsgálásával és megtiltásával az Inquisitió vagy S. Officium is foglalkozik. Ez utóbbinak ebbeli megbizását már említettem, de az Index-kongregáció alapítását is röviden érinteni kell.

V. Pius pápa 1570. nov. 17-én a Sacri Palatii Magisternek messzemenő fölhatalmazást adott bizonyos tiltott könyveknek javítására és a javított könyvek jegyzékének készítésére. Ezen fölhatalmazásban benfoglaltatott a jog Index-kongregáció létesítésére, a mely 1571. márciusban létesült is. De tulajdonképeni jóvá-

hagyását, szervezését XIII. Gergely pápától nyerte 1572. szept. 13-án. Az ő bullája szerint tehát ezen kongregációra van bizva a könyvcenzura; feladatai közé tartozik a tiltott könyvek hivatalos jegyzékének készítése, javítása, folytonos kiegészítése; a könyvek vizsgálata, javítása, engedélyezése vagy megtiltása; az Index szabályainak hiteles értelmezése és minden erre vonatkozó nehézség eloszlatása; végre a tiltott könyvek olvasásának engedélyezése. V. Sixtus újból megerősítette és jobban szervezte a kongregációt. Végre egész eljárásmódját a legapróbb részletekig szabályozta XIV. Benedek 1753-ban kiadott már említett constitutiójában.

5. §. Az új könyvtörvények általános jellemzése.

A pápa az új szabályok kidolgozásánál kettős célt tartott szem előtt: egyrészt, hogy az egyházi fegyelem ezen terén biztos és áttekinthető szabályzatot létesítsen, másrészt pedig, hogy a régi szigort a kor megváltozott viszonyainak megfelelően enyhítse, úgy hogy némi jóakarat mellett könnyen meg lehessen tartani az egyház törvényeit. E kettős cél meg is valósult. A mi az elsőt illeti, ezen szabályok

az ezen ügyre vonatkozó összes törvények teljes anyagát áttekinthető, rendszeres alakban ölelik fel, úgy hogy az összes érdekelt tényezők: az olvasóközönség, az írók, a kiadók, a könyvkereskedők és a püspöki cenzorok megtalálják bennük kötelmeiket.

Azelőtt továbbá az egyházi könyvtörvények *kötelező voltára* nézve nagyfokú bizonytalanság uralkodott, amennyiben egyes törvények ellen szokásjog keletkezett, vagy maga az egyház is változtatásokat tett, úgy hogy valóban bizonytalan volt, mi van még érvényben, vagy mi valósítható meg a gyakorlatban, a minek következménye volt, hogy sokan nem igen törődtek ama törvényekkel és a világos és határozott rendelkezéseken is túltették magukat, sőt lassan a bizonytalanság azon állításra is ürügyet adott, hogy az Index egyáltalán nem kötelez már. Mindezek a visszásságok az új törvénynyel meg vannak szüntetve, a mely az egész földkerekségen egyformán kötelez és világosan, határozottan szabja meg mindenkinek kötelmeit.

A pápa másik célja az új szabályok kidolgozásánál az volt, hogy magukat a szabályokat jobban megegyeztesse a kor követelményeivel, vagyis hogy enyhítse őket. Ez természetesen nem úgy értendő, hogy az egyház

most már tág kaput nyit az erkölcsi szabadosságnak és a valóban rossz könyvek olvasását is megengedi, mert ezt nem is teheti; hanem úgy értendő, hogy az egyház kipróbált elvei és az Index szabályai lényegükben megmaradtak és csak abban változtak, ami a lényeget nem érinti. Nevezetesen sok könyv, melynek olvasása azelőtt tiltva volt, most már nincs tiltva, mivel a megváltozott viszonyoknál fogva most már nem veszedelmes; továbbá némely büntetés is megszünt; az előzetes cenzura kötelme is meg van szoritva és szabatosabban kifejezve; kiválóképen pedig abban áll az enyhítés, hogy most már a szerzőknek minősége mellékes és maguknak a könyveknek a tartalma jön elsősorban tekintetbe.

De mindezen enyhítések mellett bizonyos szigorítást is eredményezett az új törvény. Egyrészt ugyanis most már mindenütt és egyformán kötelez, tehát az összes hivekre szab kötelmeket, másrészt pedig, mivel most már semmi bizonytalanságnak helye nincs, a püspöki hatóságokra nagy terhet ró, ha lelkiismeretesen akarnak eleget tenni kötelmüknek.

Mivel itt a lelkiismeretbe vágó oly törvényről van szó, amely a hitre és erkölcsösségre nézve rendkivüli fontosságú, azért minden jóakaratú keresztény alkalmazkodni fog hozzá,

annyival is inkább, mivel senkitől sem kíván lehetetlent.

Hogy az új törvény valóban az egész földkerekségen kötelez, azt maga a pápa is határozottan kimondotta a kisérő bullában («a katholikusok az egész földkerekségen szentül engedelmeskedjenek») és azonfelül a törvény 45. pontja újból mondja, hogy az apostoli szentszéktől elitélt könyvek mindenütt tiltottak és bármely fordításban.

6. §. Az új szabályok és az Index.

Nagyon sok ember azt hiszi, hogy csak azok a könyvek tiltottak, melyeket név szerint meg lehet találni az Indexben. Lássuk tehát, milyen viszony van az általános szabályok és az Index közt. Erről a viszonyról magának az új Indexnek előszava ezeket mondja: «Mind az általános szabályok, mind az Index arra tanítanak és figyelmeztetnek, hogy mely könyvek olvasásától és megtartásától kell őrizkedni, de mindegyik a maga módja szerint. Így az általános szabályok majdnem az összes rossz könyveket tiltják, melyeknek olvasását különben már a természettörvény is többnyire tiltja, az Index ellenben a rossz könyveknek csakis egy részét, még pedig elenyésző csekély részét

jelzi. Az általános szabályok a rossz könyveknek egész nemeit és osztályait tiltják, az Index ellenben egyes rossz könyveket név szerint».

Ebből világos, hogy mennyire tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a rossz könyvek tiltott voltát tisztán az Indexből lehet megtudni, mintha t. i. csak az Indexet kellene felütni és ha valamely könyvet megtalálunk benne, akkor nem szabad olvasni, ha pedig nem találjuk, akkor bátran olvashatjuk. Ha ez igaz volna, akkor a magyar nyelven megjelent könyveket kivétel nélkül lehetne olvasni, mert egy sincs az Indexben.

A dolog inkább így áll: Hogy valamely könyv olvasását biztosan megengedettnek mondhassuk, két feltétel szükséges: először, hogy az illető könyv ne legyen névszerint az Indexen, másodszor, hogy ne tartozzék ama könyveknek egyik neméhez, osztályához sem, melyeknek olvasását az általános szabályok tiltják. Sőt mi több, így csak azt tudjuk, hogy az *egyházi* törvény nem tilt meg valami könyvet, de még mindig lehetséges, hogy a természettörvény tiltja.

Az Indexnek nem is célja, hogy az összes rossz könyveket névszerint fölsorolja; ez egyrészt nem lehetséges, mivel az Index-kongregáció nem foglalkozhatik egyenkint minden

rossz könyvvel, amit mindenki belát, aki meggondolja, hogy évenkint ezer és ezer ujabb rossz könyv jelenik meg a könyvpiacon; másrészt ez nem is szükséges, mivel már az általános szabályok úgy is megtiltják a legtöbb rossz könyvet és ha ezen általános szabályokhoz hozzájárul a józan ész és a lelkiismeretesség, akkor a dolog elég világos és nem támadhat veszély, ha az Index hallgat is.

Vagy talán az Index arra való, hogy épen a legrosszabb műveket jelölje meg? Ezt sem lehet mondani. Mert ha ez igaz volna, akkor az Index-kongregációnak évről-évre a rossz könyveknek igen nagy számát kellene ismét átvizsgálnia és az Indexbe fölvennie, mert a rossz irók nem szünetelnek. Azonfelül épen a legrosszabb könyvekre nézve úgy sem lehet kétsége senkinek, mivel ezekre nézve legvilágosabb a természettörvény is, az egyházi törvény is, tehát Index nélkül is kinek-kinek a lelkiismerete sugallja már, hogy ilyen könyvet nem szabad olvasnia.

Ha igy áll a dolog, akkor mi az Index és mire való? Az Index azon könyveknek *betürendben* összeállított jegyzéke, melyeket az egyházi felsőbbség az utolsó háromszáz év lefolyása alatt külön rendeletekkel megtiltott. Az általános szabályokhoz körülbelül olyan vi-

szonyban van, mint a magy. kir. kuria egyes büntető itéleteinek gyüjteménye magához a büntető-törvénykönyvhöz; szóval az Index az általános rendelkezést egyes konkrét esetekre alkalmazza és minden kételyt eloszlat.

Célja tehát az, hogy fölsorolja és világosan megjelölje ama könyveket, melyeket az utólsó 300 év lefolyása alatt akár maga a pápa, akár más római hatóság bármely okból *névszerint* megtiltott és amelyeknek olvasása ma is tiltott, hogy a tilalom ne menjen feledésbe és senki sem mentegethesse magát azzal, hogy a tilalomról nem volt tudomása, miként magának az Indexnek előszava mondja. Nem is annyira a nyiltan hitellenes és erkölcstelen könyveket jelöli meg, mert ezekről amúgy is tisztában lehet mindenki, hanem jórészt inkább az olyan műveket, amelyek katholikus zászló alatt, katholikus néven akár tudatosan, akár jóhiszeműleg törnek hitünk ellen, mert az ilyen művek legalkalmasabbak a hivek megtévesztésére.

Hogy némi leirását is adjuk az új Indexnek, ez, mint már mondottuk, a tiltott könyveknek *betürendes* lajstroma, még pedig a könyveknek eredeti cimével. Ha a szerző ismeretes, akkor tiltott művei mind az ő nevénél találhatók; a névtelen műveknél mindig a címnek első

főneve, lehetőleg alanyesetben áll elől. Minden könyvnél meg van jelölve, hogy ki tiltotta meg. A pápáktól megtiltott 144 munka kis kereszttel van megjelölve; a Szent Officium 860 tilalmat hozott és ez is mindig jelezve van; a ritusok kongregációja három művet tiltott meg, a búcsuk kongregációja kettőt. Az Index-kongregációtól ellenben több mint 3000 tiltó határozat származik. Ha az illetékes kongregáció valamely művet javíthatónak tart, úgy, hogy ujabb kiadás a kellő javítások mellett megengedett lehet, ez csillaggal van jelezve. Tehát már ezen megkülönböztető jelek is megkönnyítik az Index használatát, mert rögtön meglátni, miféle műről van szó.

Csak az utolsó 300 évben megtiltott művek vannak felsorolva. Hány könyvet foglal tehát magában? Azt mondhatjuk, hogy 4000-et, de ekkor azon 108 író, kiknek *összes művei* tiltottak, úgy vannak beleszámítva, mintha csak egy művet írtak volna. Ha pedig ezen szerzőknek műveit is egyenként számítjuk, akkor az Indexben felsorolt művek száma eléri az 5000-et.

Ha most már meggondoljuk, hogy 300 év óta hány rossz könyv hagyta el a sajtót, akkor tisztán látjuk, hogy mennyit érnek az általánosan elterjedt frázisok a szellemnek rab-

igába hajtásáról, az egész világirodalom elitéléséről, középkori sötétségről, az egyház türelmetlenségéről és hasonlókról.

Hogy az említett 108 író közül néhány nevet is említsünk, ide tartoznak az általánosan ismeretesek közül Giordano Bruno, Spinoza, Descartes, Gioberti, Voltaire, Sue Jenő, a két Dumas, George Sand, Balzac, Hume, Zola Emil.

7. §. Az egyházi törvény és a természettörvény.

A rossz könyvek olvasását nemcsak az egyházi törvény tiltja, hanem a természettörvény is annyira, hogy még annak sem szabad a reá nézve veszélyes könyveket olvasnia, akinek engedélye van az egyházilag tiltott könyvek olvasására.

Mi a természettörvény? Nem más, mint az az isteni törvény, melyet Isten nem külsőleg közölt, mint a tételes törvényeket, hanem amelyet minden ember szivébe írt, amelyet az ember külső tanítás nélkül is pusztán józan eszével ismer meg és amely a lelkiismeret szavában nyilatkozik. Ez a törvény az ember természetével együtt van megadva és azért egységes és változhatatlan és független az időviszonyoktól. Ezen törvény alapján minden

józaneszű ember egyes cselekedeteket szükségképen jóknak, esetleg parancsoltaknak is ismer, másokat szükségképen rosszaknak és tiltottaknak tud. A természettörvény tartalma összeesik a tízparancsolat tartalmával (kivéve az épen hetedik nap megszentelését).

A Szentírás nyiltan hirdeti a természetes erkölcstörvény létezését. Szent Pál pl. világosan tanítja, hogy a pogányok, jóllehet kinyilatkoztatás nélkül vannak, önmaguk törvényük maguknak és szivükbe van írva a törvény rendelése, amennyiben lelkiismeretük tanúságot tesz nekik erről (Róm. 2, 14, 15.). Cicero művei ugyanezt bizonyítják. Végre a katholikus egyház mindenkor tanította a természettörvény létezését és kötelező erejét és minden tételes, akár isteni, akár emberi törvény szükségképeni alapjának vallotta. Az új Index is fölemlíti a természettörvényt, mint a megelőző paragrafusban, az Index előszavából vett idézetnél láttuk; továbbá az általános szabályok 21. száma is megemlékszik róla.

Tekintsük most már a természettörvény kötelező voltát a rossz könyvek olvasására vonatkozólag. A természettörvény alapja a valóságos veszély, amely az olvasó hitére vagy erkölcsösségére, szóval lelkiüdvére nézve fönnforog. Tehát tisztán a természettörvény szerint,

nem tekintve az egyház törvényét, mindazt szabad olvasni, ami az olvasó lelkiüdvére semmi veszéllyel sem jár, és mindazt nem szabad olvasni, ami veszélyes az olvasó hitére vagy erkölcsösségére, ha az egyház törvénye nem tiltja is, sőt mi több, ha valakinek engedélye van is az egyházilag tiltott könyvek olvasására, mivel az egyházi engedély föltételezi a veszély nem létezését, de a valósággal létező veszélyt nem tudja megszüntetni.

A természettörvény kötelező ereje és az ellene elkövetett bűn nagysága a veszély nagysága szerint ítélendő meg. Aki tehát tapasztalásból tudja, hogy egy meghatározott könyvnek, vagy bizonyos irányú könyveknek, iratoknak olvasásakor vétkezni szokott, akár hogy komolyan kezd kételkedni, ingadozni hitében, akár hogy igazi megvetés támad benne az egyház iránt vagy egyes intézményei iránt, akár hogy tisztátalan képzetekkel, vágyakkal telik el, ocsmány dolgokban gyönyörködik és kéjeleg, az halálos bűnt követ el, ha mégis elegendő ok nélkül olvas ilyen műveket, magát a Szentírást sem véve ki.

Minthogy pedig az egyes embereknek hitbeli meggyőződése és szilárdsága, valamint erkölcsi jelleme nagyon különböző, azért egyiknek meg lehet tiltva, mint rá nézve veszélyes, amit a

másik bátran olvashat, mivel ő rá nézve ugyanaz a dolog egyáltalán nem veszélyes.

A természettörvény súlyos vagy nem súlyos bűn terhe alatt kötelez aszerint, amint súlyos bűn legközelebbi veszélye forog fönn, vagy pedig a bűn veszélye nem nagy. Erre nézve teljesen mellékes, vajjon valaki sokat vagy keveset olvas-e, nyomtatott könyvet, ujságot vagy kéziratot olvas-e, vagy erkölcstelen képet néz-e és vajjon valaki maga olvas-e, vagy másnak olvasását hallgatja-e. Eszerint itélendő meg a rossz irányú lapok olvasása. Mivel az ilyen lapoknak rendszeres és kizárólagos olvasása még a tanult papra nézve is nagy lelki kárnak közelebbi veszélyével szokott járni, miként a szomorú tapasztalat bizonyítja, azért az ilyen olvasás és az előfizetés, nem tekintve a másoknak adott esetleges botrányt és a rossznak hathatós támogatását, már pusztán ezen veszély szempontjából rendesen súlyos bűn.

A napilapok olvasása igen sok embert szép lassan hozzá szoktat, hogy önálló véleményükről lemondjanak és a gondolkodás fáradalmát teljesen nyomtatott jóslatukra, Leibjournáljukra bizzák. Némileg ugyan a jó sajtóról is áll ez, de sokkal fokozottabb mértékben a rossz sajtónál válik be, mert romlott természetünknél fogva inkább a rosszra hajlunk, mint a jóra.

Míg a természettörvénynél a valóságos lelki veszély jön tekintetbe, addig az egyházi törvénynél a veszély valószínűsége a mérvadó; vagyis az egyháznak az a meggyőződése, hogy meghatározott könyvek olvasásából bizonyára veszély háramlik az olvasókra. Így tehát ezen szempontból az egyházi törvény messzebb terjed mint a természettörvény, amennyiben egyes egyházilag eltiltott könyvek olvasásából akárhány emberre nézve nem származik igazi veszély, hacsak állandóan nem olvas tiltott könyveket. Például képzett, tudós egyházi és világi egyének az egyházilag tiltott könyvek olvasásából, még ha hitetlenséget tanító művekről van is szó, nem egykönnyen vallanak kárt. Ha nem így volna, akkor a rossz és veszedelmes művek megcáfolásáról sem lehetne szó, mert ehhez az illető művek alapos áttanulmányozása szükséges. Épen ezen a tényen alapszik az egyházilag tiltott könyvek olvasására adott engedély. És ugyanezen tény alapján fölvethető az a kérdés, vajjon az egyházi könyvtilalom kötelez-e lelkiismeretben akkor is, ha hiányzik az alapja, vagyis ha a veszély föltételezése nem felel meg a valóságnak, midőn tehát valamely könyvet a természettörvény szerint bátran lehetne valakinek olvasnia. Ezen kérdésre mindazok, akik az egyházi könyvtilalommal szak-

szerűleg foglalkoznak, *egyértelműleg* azt felelik, hogy a tilalom általánosan mindenkit kötelez, még a tudósokat is. Mert ha egyes esetekben nem forog is fönn semmi veszély, azért a törvény alapja még sem szünt meg teljesen; igaz ugyan, hogy a törvény elsősorban minden veszélyt akar elhárítani a hivektől, de ezenkívül minden kedvezményt is meg akar vonni a rossz könyvektől, terjesztésüket meg akarja akadályozni, elő akarja mozdítani az egyház iránt köteles engedelmességet stb. Tehát több ok szól a tilalom fönntartása mellett, ha egyesekre nem háramlik is veszély. De még egy fontos ok van erre: Ha a veszélynek egyes esetekben való nemlétezése miatt az egyházi törvény nem kötelezne, akkor ez a törvény nem érné el célját, mivel ekkor kötelező ereje az egyeseknek belátására volna bizva és nagyon sokan igen hamar és könnyelműen elhitetnék önmagukkal, hogy reájuk semmi veszély sem származik, holott komoly veszély foroghatna fönn. Szóval mindenféle visszaélésnek tág kapu volna nyitva és épen ebből származnék a legnagyobb veszély. Tehát a közjó követeli, hogy ne legyen kivétel.

Hogy a törvénynek ez a magyarázata helyes, kitünik szövegéből is. A 23. szám egész nyomatékkal hangsulyozza, hogy csak azok olvas-

hatnak tiltott könyveket, akik az illetékes felsőbbségtől megkapták erre a szükséges engedélyt. A 25. szám pedig azt mondja, hogy a püspökök, külön felhatalmazás nélkül, csakis egyes könyvekre nézve és sürgős esetekben adjanak engedélyt és csakis jogos és észszerű ok alapján a személyeknek kellő megválasztásával.

Akinek tehát szüksége van tiltott könyvek olvasására is, kérjen engedélyt. Az egyház szivesen megadja az engedélyt azoknak, akikről felteheti, hogy képzettségüknél, erkölcsi jellemüknél fogva nem kell veszélytől tartani; még pedig, ami jól megjegyzendő, *ingyen* adja meg az engedélyt, nem pedig pénzért, mint már sokszor rágalmazták.

Aki azt hiszi, hogy ő vértezve van bármely veszély ellen, önmagát csalja meg, mert a szomorú tapasztalat azt bizonyítja, hogy különösen az eretnek műveknek állandó használata folytán elsőrendű tudósok is bukásnak tették ki magukat. Aki szereti a veszedelmet, elvész benne. Tanuság erre a Modernizmus is.

Az eddigiekből kétségtelen, hogy *állandó és általános* fölmentése senkinek sincs anélkül, hogy az illetékes egyházi hatóságtól meg nem szerezte volna. Más kérdés ellenben az, vajjon *egyes* esetekben, még pedig sürgős esetekben,

midőn oly gyorsan nem lehet engedélyt kapni, szabad-e *méltányossággal* élni, vagyis az engedélyt a méltányosság alapján föltételezni? És erre azt felelik a szakértők, hogy kivételes esetekben ez meg van engedve, vagyis szabad így okoskodni: Bár a törvény betüje szerint nem szabad olvasnom ezt a művet, mégis szelleme szerint szabad, mert ha a törvényhozó, aki csak a rendes eseteket tartotta szeme előtt, az én jelenlegi esetemet előre látta volna, bizonyára fölmentett volna, vagy most megadná az engedélyt, ha kifejthetném előtte okaimat. Ilyen helyzetbe kerülhet a biró, ügyvéd valamely pörben; az, akinek a törvény 27. száma szerint föladatához tartozik a följelentés, valamely határozott munka följelentése alkalmából; katholikus ujság szerkesztője, hogy rögtön felelhessen valamire.

8. §. Az egyházi könyvtilalom értelmezése.

Az egyházi könyvtilalom kétféle: van büntető és van egyszerűen tiltó törvény. Ami a büntető törvényt illeti, mindenki megegyezik abban, hogy ezt szorosan kell értelmezni ezen elv szerint: a gyülöletes dolgok szorosan veendők. Így tehát a büntetést csak az vonja magára, aki olyan könyvet olvas, melyre a

törvény biztosan kiterjed és ha továbbá a törvény kellő ismerete mellett és teljes akarati beleegyezéssel olvassa. Ha ellenben kétséges, vajjon valamely könyvre kiterjed-e a büntető törvény, midőn tehát értelme kétes, az olvasó nem vonja magára a büntetést. Hasonlóan az sem, aki olyan könyvet olvas ugyan, melynek olvasása biztosan büntetés terhe alatt van megtiltva, de ő neki a büntetésről, vagy talán még a tilalomról sem volt tudomása, vagy pedig, bár a büntetésről is tudomása volt, mégis magánál az olvasásnál nem volt egészen szabadakaratú, hanem pl. félelem behatása alatt olvasott, fenyegetésnek, szigorú parancsnak engedett.

Ami pedig az egyszerűen tiltó törvényt illeti, régebben több tekintélyes szerző azt vallotta, hogy mivel a törvény a hit megőrzésére nagyon kedvező, azért tág, azaz kiterjesztő értelmezésnek van helye, mivel minden kedvezményt tág értelemben kell venni. De ezen szerzők megfeledkeztek arról, hogy e törvény nagyon korlátozza az emberi szabadságot. Inkább szorosan magyarázandó a könyvtilalom és a kételyben a szabadságnak kell kedvezni, mint most már általánosan vallják a szakértők, mivel az új törvénynek kifejezett célja a régi szigornak enyhítése, hogy mindazok, akikben

csak némi jó akarat van, könnyen és biztosan megtarthassák.

Ha tehát kétes, vajjon valamely meghatározott könyv a tilalom alá esik-e, akkor lehet olvasni, megtartani, kölcsönadni stb., kivéve, ha valaki tapasztalásból tudja, hogy a könyv reá vagy másokra rossz hatással van. De ekkor a *természettörvény* kötelez arra, hogy az olvasástól és kölcsönadástól tartózkodjunk. Ilyen kétely természetesen csak az általános szabályokra vonatkozhatik, mert az Indexbe névleg fölvett könyvekről senkinek sem lehet kételye. Ha tehát valószinű, hogy egy meghatározott könyv nem tartozik azok közé, melyeket az általános szabályok tiltanak, akkor szabad olvasni, míg csak bizonyossá nem válik, hogy meg van tiltva. Aki maga nem tudja a dolgot eldönteni, tartozik magánál okosabbat megkérdezni, pl. lelkészét vagy gyóntatóját, vagy más hozzáértőt.

De az enyhe értelmezéssel nem szabad annyira menni, hogy a törvényt kiforgassuk és kijátszszuk, hanem meg kell maradni a szavak világos és határozott, természtes értelme mellett. Más szóval a törvény határozott rendelkezésein senkinek sem szabad magát túltennie, hanem lelkiismeretes engedelmességgel mindenkinek meg kell hajolnia.

Van-e a törvénynek visszaható ereje? Ez a kérdés nem vonatkozhatik a rossz könyvekre, mert ezek mindig tiltva voltak, hanem csak olyan, magukban nem rossz, könyvekre, melyeknél az egyház minden visszaélés kizárása végett *előzetes* jóváhagyást követel, úgy hogy nélküle tilosak, ha különben jók is. Ilyenek pl. az imádságos, énekes, elmélkedési könyvek. Kérdés tehát, vajjon az ilyen könyvek, melyek 1897. előtt az akkori enyhe szokás szerint egyházi jóváhagyás nélkül jelentek meg, most tiltottak-e? A felelet az, hogy ilynemű visszaható ereje nincs a törvénynek, mert minden törvény a jövő cselekedeteket szabályozza. Tehát az említett ájtatossági könyveket szabad továbbra is használni, ha nincs bennük semmi téves tan, úgy hogy már tartalmuknál fogva volnának megtiltva.

9. §. Az egyházi könyvtilalom kötelező ereje.

Sokan hangoztatták már ezt a kifogást: Az Index-kongregáció tévedhet és mégis föltétlen hódolatot követel. Lássuk tehát, mire kötelez az Index-kongregáció és mennyire kötelez az egyházi könyvtilalom.

Ami mindenekelőtt a tévedés lehetőségét

illeti, az Index-kongregáció sohasem tulajdonított magának csalhatatlanságot és a köteles meghódolásnak alapja nem is a kongregáció ilyféle jellege, hanem az, hogy határozatait a pápa megbizásából és jóváhagyásával adja ki, tehát mint a könyvügy legfőbb hatósága fegyelmi rendeletet vagy itéletet hoz, amely a birói itéletek vagy a kuriai elvi döntések módjára kötelez. És bár egyes könyvek elbirálásánál tévedhet ez a testület, mégis mindig sokkal valószinűbb, hogy az egyes iró téved, mint az, hogy ilyen tudós testület tévedjen.

Különben itt éles különbséget kell tenni az általános szabályok közt és az Index-kongregációnak azon határozatai közt, melyekkel egyes könyveket névszerint megtilt. Ami az általános szabályokat illeti, azok, mint eddigi fejtegetésünkből világos, nem kongregációi határozatok, hanem rendes egyházi törvények ; mert a pápa, bár a kongregációval dolgoztatta ki, mégis külön jóváhagyta és mint egyházi törvényeket maga közölte az egész földkerekséggel. Nem is ezeket az általános szabályokat éri a sok támadás, bár sokan ezeket sem akarják magukra nézve kötelezőknek elismerni, hanem a kongregáció egyes itéleteit. Ezek rendszerint egyszerű tilalmak, melyek sem az elitélt könyvnek téves vagy veszélyes állitásait nem emlí-

tik föl, sem a tilalom megokolását nem adják. Ez a tilalom pedig fegyelmi határozat, melyet a pápa jóváhagy és amely azért az egyház összes tagjait kötelezi. De mire? Mivel a határozat nem dogmatikus határozat, hanem fegyelmi rendszabály, azért nem hitbeli meghódolásra, hanem csak engedelmességre, de belső, lelkiismeretbeli engedelmességre kötelez.

A kongregáció határozata közvetlenül magára a könyvre vonatkozik, nem pedig a szerzőre vagy szándékára, mely a könyv megírásáná vezette, vagy arra, amit ki akart fejezni. Az itélet ezt akarja mondani: Ez a könyv alkalmas arra, hogy tévedést terjesszen, hogy rossz hatással legyen a hivekre. Tehát a kongregáció az olvasó közönséget tartja szem előtt, tőle minden romlást távol akar tartani, szóval célja nem az, hogy pellengérre állítsa a szerzőt, hanem hogy óvja a hiveket. Ezeknek veszedelme és romlása nem attól függ, amit a szerző egyes helyeken és egyes szavaknál a maga részéről gondolt, hanem attól, amit kifejezett, amit az olvasóknak érteniök kell. A szerző mondhatja ugyan, hogy ama szavakkal ezt-azt akarta kifejezni, de nem parancsolhatja meg, hogy mindenki úgy értse őket. Ha mást írt, mint amit gondolt, az az ő hibája.

Különben az egyház nagyon figyelmes a te-

kintélyesebb katholikus szerzők iránt, akikkel ha művük javítható, a kongregáció közli ítéletét, mielőtt nyilvánosságra hozná, hogy a szükséges javításokat megtehessék. Ha a szerző nem veti magát alá, az ítéletet ezen toldalékkal: «donec corrigatur», «míg ki nem lesz javítva», teszik nyilvánossá, a szerzőnek azonban semmi bántódása sem lesz, ha csak tovább nem folytatja nézeteinek terjesztését és így az eretnekség gyanujába esik. Ha pedig a szerző meghajol, akkor a kongregáció tilalmát ezen hozzátétellel teszi nyilvánossá: «A szerző dicséretesen alávetette magát» és a második javított kiadással szemben visszavonja ítéletét.

A hivő katholikus, kinek könyve az Indexbe került, kellő tisztelettel és engedelmességgel fogadja az ítéletet, tehát művét ő maga is mint az egyház tanításával kevésbbé egyezőt fogja tekinteni és hálás lesz az egyház iránt, hogy figyelmeztette hibáira.

Nem katholikus szerzőknek művei sokkal ritkábban kerülnek az Indexre, mint katholikusokéi. Miért? Azért, mert a nem katholikusoknak művei rendszerint már az általános szabályok folytán tilosak és mint ilyenek, könnyen fölismerhetők. Ugyanez áll a katholikus szerzőknek nyilván rossz műveiről. Ha ellenben valamely katholikus tekintélyes szerzőnek

oly művéről van szó, melynek téves állításai nem oly nyilvánvalók és amelyek talán nagy föltünést okoznak és a szerzőnek tekintélye folytán sok embert félrevezethetnek, akkor nagyon helyén való, hogy az olvasóközönségnek nagyobb veszedelmektől való megóvása végett a könyv az Indexre kerüljön. Ilyen okból került Indexre legujabb időben Fogazzaro: «A szent» (Il Santo) című regénye.

Ami pedig a tilalom kötelező erejét illeti, azt kell mondani, hogy *szigorúan*, az az sulyos bűn terhe alatt kötelez, miként az ilyen tilalom szavaiból következik. Tehát a szerző is, a kiadó is köteles a tiltott könyvet a rendes könyvforgalomból kivenni és külön engedély nélkül nem szabad új kiadást nyomatniok; akiknek már megvan a mű, nem tarthatják meg és nem olvashatják, hacsak engedélyük nincs a tiltott könyvek olvasására vagy épen az illető mű használatára.

Hasonlóan az általános szabályok is szigorúan kötelezneknek általában, tehát jelentős dologban súlyos bűn terhe alatt. Ez a törvény céljából folyik, amely nagyjelentőségű. Ugyanez következik a törvény szavaiból, különösen a büntetésekből, amelyekkel fenyeget, mert ilyen nagy büntetések nagy bűnt tételeznek föl.

Az olvasóközönség tehát mikor vét sulyosan

az egyházi könyvtilalom ellen?[1] Mielőtt e kérdésre felelnénk, meghatározzuk, mit értünk könyvön, mivel a büntető rendelkezésre nézve fontos e kérdés.

A könyvnyomtatás föltalálása előtt könyvön minden olyan *iratot* értettek, melynek bizonyos terjedelme és egységes tartalma volt. Jelenleg pedig bizonyos terjedelmü és egységes tartalmu *nyomtatott* munkát értünk könyvön.

Hogy bizonyos *terjedelem* szükséges, abból is következik, hogy maga a törvény is könyvek mellett a kisebb iratokat, napilapokat, ujságokat stb. említi, ha ezeket is tiltani akarja. De hogy mekkora terjedelem szükséges, ezt, bár a moralisták tárgyilagos mértéket is iparkodnak megszabni, inkább a közfelfogás szerint kell megitélni. Könyvön tehát nem értendők egyes lapok, levelek, költemények, beszédek, kisebb füzetek. De egyes évnegyedes folyóiratok nagy terjedelmű egyes füzetei is könyvek lehetnek, annál inkább a bekötött egész évfolyam, ha a másik kellék is megvan.

Továbbá a tartalom bizonyos *egysége* szükséges. Ha tehát valamely ujságnak egész évfolyamát bekötik, vagy nagyon vegyes tartalmú

[1] Hogy mikor vét valaki sulyosan a természettörvény ellen, azt már láttuk.

lapokat, füzetkéket, beszédeket, vagy könyvecskéket, az ilyen vegyes-gyüjtemény nem könyv.

A folyóiratok sokszor szintén nagyon vegyes tartalmúak és így sem az egyes füzetek, sem az egész évfolyam nem könyvek. Ellenben a *szakfolyóiratoknak* egyes füzetei a tartalom bizonyos egysége miatt, ha különben elég terjedelmesek, könyveknek mondandók. Olyan füzet azonban, melybe eretnek is írt, nem mondható eretnek könyvének.

A nagyobb naptárak is könyveknek veendők. Ellenben a képgyüjteményeket nem nevezzük könyveknek, tehát az erkölcstelen képekre nézve csak a természettörvény kötelező. De lásd a törvény 15. pontját is.

A harmadik kelléket, hogy a munka *nyomtatva* legyen, a legtöbb és legtekintélyesebb szerző kívánja a könyv fogalmához. Ezt kívánja a közfelfogás is, meg maga a törvény is, amely könyvek mellett iratokat is említ (13. sz.). Tehát legalább valószinű, hogy a kéziratok, sőt a litografált, hektografált munkák nem tartoznak a könyvekhez.

Mikor vétkezik tehát valaki súlyosan a tiltott könyvek olvasása és megtartása által?

Ami az *olvasást* illeti, a régi szerzők szent Alfonzzal egyetemben nagyon szigorúan ítél-

ték meg a dolgot, azt mondván, hogy ha eretnek könyv egyenesen ellenkezik a hittel, akkor néhány sor olvasása által is súlyosan lehet vétkezni, máskülönben pedig egész lap is olvasható súlyos bűn nélkül. De az ilyen meghatározások kevéssé alkalmasak a gyakorlatra.

Inkább azt mondhatjuk, hogy ami a legtöbb emberre nézve súlyos bűn a természettörvény alapján, az mindenkire nézve súlyos az egyházi törvény alapján, amennyiben jelentékeny lelki kár legközelebbi veszélyét kell szem előtt tartani. Ez a veszély pedig manapság nem oly nagy mint régente, mert mostanában az emberek úton-útfélen mindenféle támadást és gyalázkodást hallanak vallásunk ellen és így a könyvekben történő támadásokkal szemben sokkal érzéketlenebbek, mint a régebbi emberek, akik ilyesmit nem tapasztaltak. Továbbá a tiltott könyvek nem is egyformán rosszak és a tilalom sem egyforma. Súlyos bűnt tehát az követ el, aki szigorúan tiltott könyvnek jelentékeny részét olvassa, akár gonosz tartalmánál fogva jelentékeny a rész, akár terjedelménél fogva.

De a legtöbb ember nem tudja a dolgot megitélni, nem tud ilyen különbséget tenni, nem ismeri előre a könyveket és így, hogy súlyos bűn veszélyének ne tegye ki magát,

köteles egyáltalán mellőzni az ilyen olvasást, mig engedélyt nem szerez, vagy hozzáértőtől fölvilágositást nem kap.

Arra nézve sem egyeznek meg a moralisták, mikor vétkezik valaki súlyosan a tiltott könyvek *megtartása* által, melyet az egyház azért tilt, mivel *állandó* veszélyt képez az olvasásra. Általában azt tanitják most a szerzők, hogy nem vétkezik súlyosan az, aki egy hónapig is magánál tart tiltott könyvet, ha azért teszi, hogy bevárja a kért engedélyt, vagy a kedvező alkalmat, hogy olyannak adhassa, akinek van engedélye.

Különben az olvasásról és megtartásról a törvény 47. pontjának magyarázatánál külön is szó lesz.

II. RÉSZ.

A törvény részletes magyarázata.

Az új törvény két cimet foglal magában: az első cím a könyvek tilalmáról, a másik pedig a könyvek birálatáról (censura) szól. A könyvek tilalma büntető jellegű és már megjelent könyvekre vonatkozik, melyeknek olvasását és megtartását megtiltja; a könyvek birálata ellenben megelőző és óvó jellegű és még meg nem jelent könyvekre vonatkozik, melyeknek előzetes megvizsgálását rendeli el, hogy a hivektől minden ártalmas lelki táplálék távoltartassék és ha valóban veszedelmes valamely munka, a jóváhagyás megtagadását követeli.

I. CÍM. A KÖNYVEK TILALMÁRÓL.

I. fejezet. A hithagyók, eretnekek, szakadárok és más írók tiltott könyveiről.

1. *Mindama könyvek, melyeket az 1600. év előtt akár a pápák, akár az egyetemes zsinatok kárhoztattak és nincsenek az új Indexben föl-*

sorolva, ugyanoly módon legyenek megtiltva, amint előbb tiltva voltak, kivéve azokat, melyeket ezek az általános szabályok kivesznek a tilalom alól.

Ez az első pont lényegileg a régi Indexnek első szabályát foglalja magában azon változtatással, hogy most már nem az 1515. év, hanem az 1600. év a határidő. Ennek következménye, hogy a régi Indexbe fölvett sok írónak neve hiányzik az újban, mivel műveik most már vagy meg vannak engedve, vagy a törvény más pontjai alapján úgyis világos a tiltott voltuk és nincs szükség külön megnevezésükre, aminők Wicliff, Luther, Calvin, Zwingli művei mint közismert eretnek művek. Igy az Indexből 1000 író tűnt el, kiknek összes művei tiltva voltak és azonkívül 700 külön megnevezett munka, melyekre különben csak a tudósok szoktak akadni. Eme tiltott munkáknak hiteles jegyzéke nem létezik, de többet magam is megneveztem a könyvtilalom rövid történetében.

De bár a tilalom most is fönnáll, mégis a szakértők Tertullián, Origenes, Pelagius, caesarei Özséb és több más *régi* író iratainak olvasását megengedik, részint mivel nincsenek követőik, részint mivel műveik most már nem veszélyesek és másrészt, mint történeti forrá-

sok jó szolgálatot tesznek. De *a most* elterjedt eretnekségek szerzőire ez semmiképp sem terjeszthető ki.

Mig a régi törvény semmi kivételt sem engedett meg, addig most már sok kivétel van, mint a következő (3., 4., 5., 6., 8., 10.) pontoknál látni fogjuk.

2. *A hithagyóknak, eretnekeknek, szakadároknak és bármiféle iróknak azon könyvei, melyek eretnekséget vagy szakadást védelmeznek, vagy magának a vallásnak alapjait bármikép aláássák, szigorúan tilosak.*

Ez a pont a könyveknek két nemét tiltja: 1. azokat, melyek eretnekséget vagy szakadást védelmeznek, 2. azokat, melyek magának a vallásnak alapjait bármikép aláássák.

a) Az eretnekség a katholikus egyháztól elénk adott valamely hitigazsággal ellenkező tévedés. Az eretnek alapjában megmarad kereszténynek, míg a hithagyó teljesen elveti az egész keresztény vallást. A szakadás pedig az egyház egységétől való elválás.

Eretnekséget vagy szakadást nem azok a könyvek védelmeznek, melyek ilyen tévedést csak érintenek vagy egyszerűen állítanak, tartalmaznak, hanem amelyek érvek segélyével helyesnek, megokoltnak akarják föltüntetni, az ilyen tévedéseket igazság gyanánt határozottan

oltalomba veszik. Egyrészt tehát nem minden eretnek könyv tilos, másrészt pedig mindegy, hogy ki az eretnekséget védelmező könyv szerzője; a döntő az, hogy törekvése az eretnekség vagy szakadás megokolása.

b) Föltétlenül tiltott könyvek azok is, amelyek a vallásnak alapjait ássák alá. A vallásnak alapjai azok a természetes igazságok, melyeket tudni kell, hogy valaki elfogadhassa a hitet, tehát a hitnek indító okai, mint Isten léte, a lélek halhatatlansága, a csodák lehetősége, fölismerhetősége és bizonyító ereje, a kinyilatkoztatás lehetősége és létezése.

A törvény szerint tilosak a könyvek, melyek *bármikép* is aláássák a vallásnak alapjait és így nemcsak tartalmuk jön tekintetbe, vajjon komoly érvekkel akarják-e a vallás alapföltételeit tönkretenni, hanem előadásmódjuk is pl. gúnnyal, nevetségessé tétellel törekszenek erre.

Az sem szükséges, hogy vallásos tartalmúak legyenek, mert a bölcseleti, természettudományi, csillagászati, vagy történeti művek ép úgy támadhatják ezeket az alapigazságokat.

3. *Hasonlóan tilosak a nemkatholikusok azon könyvei, melyek kifejezetten a vallásról szólnak, hacsak nem bizonyos, hogy nem tartalmaznak semmit a katholikus hit ellen.*

Nemkatholikusok azok, akik az egyházon

kívül állanak, mint az eretnekek, szakadárok, zsidók, pogányok és hithagyók.[1]

A vallásról kifejezetten szóló könyvek azok, melyeknek a hittudomány körébe tartozó tárgyuk van (lásd a törvény 41. pontját) és pedig úgy, hogy ez a főtartalmuk, tehát nemcsak mellékesen és futólag érintenek ilyen tárgyat.

Az ilyen művek tehát, mint nemkatholikusoktól származók már eleve gyanúsak és így tilosak, míg csak bizonyossá nem lesz, hogy nem tartalmaznak semmit a katholikus vallás ellen; de ezt nem kell úgy érteni, hogy egyáltalán semmi se legyen bennük, ami bármiképp is téves és a katholikus vallással ellenkezik, mert különben alig lesz található nemkatholikustól írt olyan könyv, melyet szabadon olvashatnánk, mivel az akatholikusok a legjobb akarat mellett is alig tudnak elkerülni minden téves állítást; hanem úgy kell érteni, hogy «semmi» annyit jelentsen mint «jelentékeny», azaz a könyv semmi jelentékenyebbet ne tartalmazzon a katholikus hit ellen.

Így tehát a nemkatholikus szerzőknek a vallást tárgyaló akárhány könyvét szabad olvasni, csak biztos tudomásunk legyen már előre

[1] Több szakértő azonban csak az eretnekeket és a szakadárokat érti.

(hozzáértő megbizható ember itélete alapján), hogy a katholikus vallással szemben semmi jelentékenyebb tévedést nem tartalmaznak.

4. *Ugyanezen iróknak ama könyvei, melyek kifejezetten nem tárgyalják a vallást hanem a hitigazságokat csak mellékesen érintik, az egyházi jog által ne legyenek tiltva mindaddig, míg csak különös rendelet nem tiltja meg őket.*

E szerint az összes nemkatholikus szerzőknek ama könyvei, melyeknek profán tárgyuk van, ha közben-közben érintenek is vallási kérdéseket, nincsenek megtiltva, de csak addig, míg pl. ilyen könyv az Indexbe nem kerül. Megjegyzendő azonban, hogy a természettörvény érvényben marad eme könyvekkel szemben. Végre megjegyzendő, hogy eme könyvek tartalmuknál fogva valamely más pont alapján is tiltva lehetnek.

II. fejezet. A Szentirás eredeti szövegének és holt nyelvre való fordításainak kiadásairól.

5. *A Szentirás eredeti szövegének és a régi katholikus fordításoknak kiadásai, a keleti egyházéi is, melyeket nemkatholikusok adtak ki, ha a kiadások hűeknek és teljeseknek tűnnek is föl, csak azoknak legyenek megengedve, kik theologiai vagy biblikus tanulmányokkal foglalkoznak, föltéve mégis, hogy az előszóban vagy*

a jegyzetekben nincsenek támadások a katholikus hitigazságok ellen.

6. *Ugyanily módon és ugyanezen föltételek alatt meg vannak engedve a Szentirásnak más kiadásai is, melyeket nemkatholikusok akár latin, akár más holt nyelven adtak ki.*

Az eredeti szöveg kiadásain az ószövetségi könyvekre nézve kevés kivétellel a zsidó szövegnek, az újszövetségi könyvekre nézve pedig a görög szövegnek kiadásai értendők. A régi katholikus fordítások közül legnevezetesebbek az Itala és a Vulgata, de hozzájuk szokás számítani a Septuagintát is.

Egyéb fordítások a szir, arab, örmény, kopt fordítások és épen ezek a keleti egyház fordításai.

Ha tehát az eredeti szöveget, vagy a régi katholikus fordításokat, vagy a bármiféle holt nyelvre való fordításokat nemkatholikusok adták ki, az ilyen kiadásokat csak azok használhatják, akik theologiai vagy biblikus tanulmányokkal foglalkoznak.

Ilyenek pedig nemcsak az ilyen tanulmányokkal foglalkozó tudósok vagy tanárok (világiak is), hanem az egyetemen vagy szemináriumban tanuló papnövendékek is, sőt mindazok, akik theologiát tanulnak, ha nem volnának is papnövendékek, de nem tartoznak ide a kis-szemináriumi növendékek.

A fölszentelt papok közül is csak azok tartoznak ide, akik valóban ilyen tanulmányokkal foglalkoznak és pedig nemcsak átmenőleg és futólag, hanem bizonyos hosszabb ideig akár önként akár kénytelenségből, pl. vizsgálatra készülésnél.

A nemkatholikusok kiadásait az említetteknek szabad használniok, ha az előszóban és a jegyzetekben nincsenek támadások a katholikus hitigazságok ellen. Mivel a törvény itt kedvezményt akar nyújtani, azért korlátozó szavai szorosan veendők s így a hitigazságokon itt csak a dogmák értendők.

Támadásokhoz nem elég, hogy egyes dogmák egyszerű tagadása vagy más téves állítások forduljanak elő, hanem, hogy érvek segélyével való igazi kirohanás történjék a kath. dogmák ellen.

III. fejezet. A Szentírásnak nemzeti nyelvre való fordításairól.

7. *Mivel a tapasztalat bizonyítja, hogy ha a Szentírásnak olvasása nemzeti nyelven minden megszorítás nélkül van megengedve, ebből az emberek könnyelműsége miatt több kár mint haszon származik, azért a nemzeti nyelvre való összes fordítások, a katholikus szerzőkéi is, mindenképen tilosak, hacsak az apostoli Szentszék-*

től nincsenek jóváhagyva, vagy pedig a püspökök őrködése mellett nem jelentek meg jegyzetekkel, melyek a szentatyákból és más katholikus irókból vannak véve.

Ez a fejezet a Szentírásnak élő nyelvekre való fordításairól és különösen az anyanyelven való olvasásáról szól. Megemlíti a hazai nyelven való *korlátlan* olvasás tilalmának okát is, t. i. az ilyen olvasásból több kár mint haszon származik, miként a tapasztalat általán és különösen a protestantizmusból fölburjánzott megszámlálhatatlan sokaságú felekezet bizonyítja.

A Szentírásnak nemzeti nyelven való kiadása és olvasása csak akkor van megengedve, ha katholikusok adták ki, még pedig vagy az apostoli Szentszék jóváhagyása mellett, vagy pedig a püspök felügyelete mellett jelent meg jegyzetekkel. Aki tehát jegyzetek nélkül akarja olvasni a Szentirást, annak az apostoli Szentszéktől jóváhagyott kiadást kell használnia; ellenben a jegyzetes kiadásokhoz elég a püspök jóváhagyása.

A jegyzeteket a törvény szerint a szentatyák és egyéb tudós katholikus írók műveiből kell venni, legalább a hit és erkölcstan körébe vágó jegyzeteket; de a profán dolgokra vonatkozó jegyzeteket, magyarázatokat szabad nemkatho-

likusok műveiből is fölhasználni. A püspöknek pedig meg kell vizsgálnia, vajjon a fordítás hű és teljes-e és vajjon a jegyzetek megfelelők-e és csak úgy adhatja meg a jóváhagyást.

Bár ezek a szabályok a Szentírás egyes könyveinek fordításaira is vonatkoznak, mégis általános szokás szerint az evangéliumi szakaszoknak és leckéknek, valamint az ifjúság számára készült bibliai történetek fordításának jegyzetek nélkül készült kiadásaihoz elég a püspök jóváhagyása, de az ilyen kiadások jóváhagyott fordítás alapján készüljenek.

8. *Tilosak a szent könyvek összes fordításai, melyeket bármiféle nemkatholikusok bármely nemzeti nyelven készítettek és különösen azok, melyeket a római pápáktól nem egyszer kárhoztatott biblikus társulatok terjesztenek, mivel ezekben az egyháznak az isteni könyvek kiadásaira vonatkozó üdvös törvényei teljesen mellőztetnek.*

Mindazonáltal ezek a fordítások azoknak, kik theologiai vagy biblikus tanulmányokkal foglalkoznak, azon föltételek alatt, melyeket előbb (5. pont) megszabtunk, meg vannak engedve.

Akár maguk a nemkatholikusok fordították a Szentírást valamely élő nyelvre, akár pedig a katholikusoknak már jóváhagyott fordításait adják ki újra és terjesztik, különösen a biblikus társulatok, senki sem szerezheti meg,

nem olvashatja és nem tarthatja meg ezen fordításokat, hacsak az 5. pontban említett módon nem foglalkozik theologiai vagy bibliai tanulmányokkal.

IV. fejezet. Az erkölcstelen könyvekről.

9. *Szigorúan tilosak azok a könyvek, melyek piszkos vagy erkölcstelen dolgokat tervszerűen tárgyalnak, elbeszélnek vagy tanítanak, mivel nemcsak a hitet kell védelembe venni, hanem az erkölcsösséget is, melyet az ilyen könyvek olvasása vajmi könnyen megront.*

Hogy valamely könyv ide tartozzék, szükséges, hogy az érzékiséget izgató, csiklandozó, szóval erkölcstelen dolgokat tartalmazzon és hogy ezeket tervszerűen fejtegesse. Tehát főtartalma vagy legalább jelentős része szóljon ilyen dolgokról és azonkívül a könyvnek egész iránya olyan legyen, hogy az olvasóban az érzékiséget fölkeltse, ápolja. Az ilyen könyveket, képeket, fotografiákat és a mindenféle erkölcstelen szereket hirdető *árjegyzékek* is idetartoznak, valamint a könyv alakjában bekötött képek is, ha magyarázó szöveg kíséri őket. Elsősorban tehát a pornografikus irodalom vagyis a bujaságra egyenesen tanító művek tilosak; de ezeken kívül nagyon sok regényt, novellát, szindarabot, lirai költeményeket tar-

talmazó könyv is tilos, mert telve vannak sikamlós, illetlen, erkölcstelen jelenetek és helyzetek leírásával, ajánlják, szépítgetik, mentegetik, dicsőítik a bűnt és gazságot, az erkölcstelenségnek mindenféle fajtáját; ellenben kicsinyítik, nevetségessé teszik az erényt, a megtartóztatást és a házastársi hűséget. Különösen a házaló któl terjesztett úgynevezett Kolportageregényektől óvakodjék mindenki, mert ezekről előre fölteendő, hogy a legerkölcstelenebb tartalmúak, mint a tapasztalat bizonyítja. Hasonlóan akárhány kölcsönkönyvtár is valóságos posványa az erkölcstelen irodalomnak.

Ellenben a közönséges regények, novellák, szindarabok és egyéb költemények nem esnek az egyházi tilalom alá, bár rendszerint érzéki szerelemmel foglalkoznak, ezt dicsőítik, szerelmi kalandokat beszélnek el és a szerelemnek, akárhányszor a bűnös szerelemnek kifejlődését írják le. De mindezekkel szemben teljes érvényben marad a természettörvény. Igy tehát az erkölcstelen fényképek és egyéb képek, a képes levelező lapok, az ujságoknak és folyóiratoknak hirdetései, különösen az apróhirdetések, bár a tételes egyházi törvény nem terjed ki rájuk, még sem esnek minden törvényen kívül, mert a természettörvény rájuk is vonatkozik.

Ellenben az orvosi, anatomiai, fiziologiai és erkölcstani művek nem tartoznak ide, ha még oly obscén dolgokat tartalmaznak is, mivel ezek a tudomány szolgálatában állanak és nem a nagyközönségnek szánvák. Ha az ilyen könyvek hivatlanok kezébe jutnak, szintén nagy rombolást vihetnek végbe, de épen mivel a tudománynak szüksége van rájuk, nem lehet egyházilag megtiltani; hanem a tulajdonosoknak annál jobban kell vigyázniok, hogy tapasztalatlanok ne férhessenek hozzájuk.

10. *Akár a régi akár az újabb szerzőknek ama könyvei, melyek klasszikusoknak neveztetnek, ha eme piszokkal be vannak mocskolva, tekintettel a nyelv szépségére és tisztaságára, megengedtetnek, de csak azoknak, kiket hivataluk vagy tanítási kötelezettségük fölment a tilalom alól: ifjaknak azonban és fiatalembereknek csakis nagy gonddal megtisztított kiadásokat szabad kezükbe adni és csak ilyenek szerint szabad őket tanítani.*

Klasszikusoknak azon írókat nevezzük, akik az egyes nyelvekben mintaképekül tekinthetők.

Az erkölcstelenséggel beszenyezett klasszikus műveket csak azok olvashatják, kiket hivataluk vagy tanítási kötelezettségük fölment. Ezek a szépirodalommal akár hivatásszerűen, akár máskülönben behatóbban foglalkozók, tehát

irodalomtörténészek, kritikusok, szerkesztők és maguk a szépirodalmi írók, kik stilusukat akarják művelni, vagy máskülönben hasznot akarnak meríteni a klasszikusokból. Ide tartoznak továbbá a klasszikus irodalom tanárai, a középiskolaiak is, valamint a deákok nevelői. Epikia alapján ideszámíthatók a műveltebb közönség gyóntatói is, hogy tudjanak tanácsot adni. De az elemi és polgári iskolai tanítók nem tartoznak ide.

Akik tehát hivatásszerűen foglalkoznak a klasszikus irodalommal, külön engedély nélkül is olvashatják nemcsak az ártatlan, hanem az erkölcstelen írókat is, ha csak az illetők a törvény más pontja alapján nem tilosak, vagy épen az Indexre nem kerültek, mert ez esetben nekik is külön engedélyt kell szerezniök, nem tekintve itt a természettörvényt, amely ellen, sajnos, sokan vétkeznek.

A fiatalságra nézve határozott megszorítást tesz az egyház mint gondos nevelő: nemcsak magukat a fiatalembereket tiltja el a klasszikusok korlátlan olvasásától, hanem tanáraikat is kötelezi, hogy csak megtisztított kiadásokat használjanak előadásaikban és csak ilyeneket adjanak a fiatalság kezébe. Saját tanulmányaikban, előadásokra való készülésükben tehát a tanárok teljes kiadásokat használhatnak,

iskolában ellenben csak gondosan megtisztított kiadások alapján magyarázhatnak.

A tanárjelöltek csak úton vannak a hivatal felé és így teljes kiadásokat csak akkor használhatnak, ha kényszerhelyzetben vannak, vagyis ha a tanárok nem törődnek az egyház törvényével, vagy ha a kormány teljes kiadások használatát rendeli el. Ugyanez áll a gimnáziumi ifjúságról, de mivel ez sokkal éretlenebb, azért a szülőknek, hittanároknak és nevelőknek annál jobban kell ellensúlyozniok a bajt.

V. fejezet. Egyes különleges tartalmú könyvekről.

11. *Tilosak azok a könyvek, amelyekben Isten, vagy szűz Mária, vagy a szentek, vagy a katholikus anyaszentegyház és istentiszteletе, vagy a szentségek, vagy az apostoli Szentszék gyaláztatnak. Ugyanezen tilalom alá esnek ama művek, amelyek a Szentírás sugalmazott voltának fogalmát kiforgatják, vagy terjedelmét kelleténél jobban megszorítják. Úgy szintén tilosak ama művek, melyek azon vannak, hogy az egyházkormányzatot, vagy a papi és szerzetesrendet gyalázattal illessék.*

Ez a pont tehát a rossz könyveknek három nemét bélyegzi meg.

Az első nembeli könyvekre vonatkozólag a

törvény eredeti szövege a *detrahere* szót használja, amit magyarul rendesen megszólással fejezünk ki. Tehát nem szükséges, hogy valamely könyv Istennek stb. egyenes meggyalázását vagy káromlását tartalmazza, hanem elég, ha olyformán beszél róluk, hogy az iránt való tisztelet csorbát szenved, hogy a beszédmód a hivő emberekre sértő.

Természetesen nem elég a tilalomhoz, hogy valamely könyv csak úgy odavetőleg és mellékesen tartalmazzon sértő nyilatkozatot, kicsinyítést, hanem a könyvnek legalább egy egész fejezete tartalmazzon ilyféle becsmérléseket, mivel a szóban levő V. fejezet különleges *tartalmú* könyveket említ, egyes mellékes megjegyzések pedig nem elégségesek ehhez.[1]

Mit értünk az egyház istentiszteletén? Azt a módot, amely szerint az egyház a vallásos szertartásokat végzi, ide értve a szentek tiszteletét is. Az a könyv tehát, mely a katholikus

[1] Gennari biboros több példát sorol föl: Istent gyalázza, aki valamely tulajdonságát tagadja. Szűz Máriát gyalázza, aki örök szüzességét, istenanyai méltóságát, szentségét stb. tagadja. A szenteket gyalázza, aki hibákkal telt, gyarló vagy haszontalan embereknek mondja, kik nem méltók tiszteletre, vagy aki megveti erényeiket. Az egyházat gyalázza, aki valamelyik ismertetőjelét, vagy lényeges tulajdonságát, isteni alapítását stb. tagadja.

istentiszteletet üres, haszontalan külsőségnek és alakiságnak tünteti föl, vagy gúny tárgyává teszi, vagy amely a szentek tiszteletét bálványimádásnak mondja, amely a szentmise áldozatot, a szentségeket emberi találmányoknak, pogány utánzatoknak, a papi uralom vagy kapzsiság kielégítésére szolgáló eszközöknek tünteti föl, stb. tilos.

Az apostoli Szentszéken nem értendő egyik vagy másik pápa, hanem maga az intézmény és így azok a könyvek tilosak, melyek magát a pápaságot mint ilyent becsmérlik.

A könyvek második neméhez azok tartoznak, melyek a Szentírás sugalmazott voltának biztos tanával szemben vagy tagadják, hogy a szent könyveknek Isten a szerzőjük, vagy azt mondják, hogy a sugalmazás egyenlő utólagos jóváhagyással, vagy pusztán a tévedéstől való megóvással, vagy azt akarják bizonyítani, hogy a sugalmazás történeti elbeszélésekre és adatokra nem terjed ki és így történeti tévedések lehetnek az eredeti szövegben. Mert, hogy a másolatokban és fordításokban vannak hibák, azt senki sem tagadja.

A könyvek harmadik neméhez azok tartoznak, melyek egyenesen azon vannak, hogy az egyházi kormányzatot, vagy a papi és szerzetesrendet, mint ilyent, gyalázattal illessék,

amelyeknek tehát jelentékeny része egyenesen arra irányul, hogy pl. az egyházi kormányzatot egészében emberi fejlődésnek tüntesse föl, vagy uralomvágyról, erőszakosságról vádolja, vagy a tudomány és haladás ellenségének bizonyítsa, a papi rendet kevélységről, kapzsiságról, a szerzetesrendet mint ilyent tunyaságról vádolja, az összes szerzeteseket ingyenélőknek bizonyítsa, az egész szerzetesi életet gúny vagy megvetés tárgyává tegye. Tehát sok szociálista mű, amely a feketék és csuhások ellen izgat és lázít, ide tartozik.

12. *Tilos olyan könyveket kiadni, olvasni vagy megtartani, melyek sorsvetést, jóslást, babonaságot (boszorkányságot), szellemidézést és hasonló babonás dolgokat tanítanak vagy ajánlanak.*

A sorsvetésen mindenféle babonás jelmagyarázatot, sorsolást, kártyavetést, álommagyarázatot kell érteni. A jóslás a jövőnek babonás magyarázata. A babonaság csodás dolgokat akar mívelni titkos erőknek segélyével, néha az ördögnek nyilt segítségül hivásával. A szellemidézés a holtak lelkének idézése, hogy közbejöttükkel titkos dolgok ismeretét szerezzük meg (spiritismus).

Mindama könyvek, melyek ilyen dolgokat, vagy *bármiféle* babonás dolgot tanítanak vagy ajánlanak, tilosak. Aki tudja, hogy a babona-

ságnak mindenféle fajtája mekkora rombolást visz végbe a lelkekben, hogy mennyire ellenkezik a józan ésszel, hogy milyen fordított viszonyban van az igaz hittel, az csak örülhet, hogy az egyház oly szigorúan kárhoztatja az ilyen könyveket. Ebből azt is látjuk, hogy mily méltatlanul vádolják az egyházat ellenségei babonaságról és arról, hogy szereti a sötétséget. Annyira szereti, hogy a sötétségnek minden művét szigorúan kárhoztatja és tiltja.

13. *Olyan könyvek vagy iratok, melyek új megjelenéseket, kinyilatkoztatásokat, látomásokat, jövendöléseket, csodákat beszélnek el, vagy új ájtatosságokat honosítanak meg, ha mindjárt azon ürügy alatt teszik is, hogy csak magánájtatosságokról van szó, ha az illetékes egyházi hatóság engedélye nélkül jelentek meg, tilosak.*

Ez a pont a műveknek két nemét tiltja: azokat, melyek rendkívüli dolgokat beszélnek el és azokat, melyek új ájtatosságokat honosítanak meg. Ez által az egyház a kárhozatos csodahajhászattal és az újításvággyal szállt szembe, melyek által egyesek már nagy rombolást okoztak és az egyház tekintélyén is jelentékeny csorbát ejtettek, mert valahányszor ilyen dolgok előfordultak, ellenségeink mindig az egyházat tették felelőssé értük.

A törvény megtiltja azokat a műveket, melyek

új csodákat stb. beszélnek el, vagyis olyanokat, melyeket az apostoli Szentszék még nem ismert el igaziaknak, ha régen történtek is, de eddig ismeretlenek voltak, akár élő akár már elhunyt személyektől származtak, ha püspöki, esetleg pápai jóváhagyás nélkül jelentek meg a munkák.

Ha azonban valaki a szentség hirében elhunyt személynek életrajzát irja meg és csak futólagosan egyes rendkivüli dolgokat is érint, melyek az illetőnek akár életében akár halála után előfordultak, anélkül, hogy csodáknak stb. akarná föltüntetni, az ilyen könyv nem volna tiltva a törvény ezen pontja alapján.

Jól megjegyzendő azonban, hogy a törvény itt nemcsak könyveket említ, hanem iratokat is, tehát kisebb művek, értekezések, röpiratok, füzetek, naptárak, sőt egyes nyomtatott lapok is értendők.

Ha ellenben újságok adnak hírt csodás dolgokról, nem esnek a tilalom alá, mivel az újságok csak mellékesen teszik ezt, nem érdemelnek különös hitelt és mivel ez már általános szokássá lett.

Másodszor azon könyvek és iratok tilosak, melyek új ájtatosságokat terjesztenek, ha püspöki jóváhagyás nélkül jelentek meg.

Uj ájtatosságok azok, melyek eltérnek az

egyházilag már jóváhagyott ájtatosságoktól, akár maga a tárgy új, akár az ájtatosság gyakorlásának módja. Még a magángyakorlatra szántak is tilosak és méltán. Mert a féktelen ujításvágy már egészen téves és babonás ájtatosságokat is terjesztett és ezáltal veszélyezteti a hitet és erkölcsösséget és az egyház ellenségeinek ürügyet szolgáltat a legféktelenebb támadásokra.

Az egyháztól helyeselt ájtatosságokat csakis az egyháztól jóváhagyott imádságoskönyvekben kell keresni.

Ezen pontból ismét világosan kitünik, hogy az egyház mennyire őrködik a hitélet tisztasága fölött, mekkora gondja van, hogy az istentisztelet köréből minden korcskinövés távoltartassék.

14. *Hasonlóan tilosak azok a könyvek, melyek a párbajt, öngyilkosságot, vagy a házassági elválást megengedettnek mondják, vagy amelyek a szabadkőmives vagy egyéb hasonló nemű társaságokról szólnak és őket hasznosaknak, vagy az egyházra és államra nézve ártalmatlanoknak akarják feltüntetni és azon könyvek, melyek az apostoli Szentszéktől elvetett tévtanokat védelmeznek.*

Ez a pont a könyveknek három nemét tiltja. Az első nemhez azok tartoznak, melyek a párbajt, öngyilkosságot vagy a házassági elválást megengedettnek bizonyítják.

A magánpárbajt a pápák mindig kárhoztatták és tiltották, a párbajozókat, segédeiket és az önkéntes nézőket a pápának föntartott kiközösítéssel sujtották, a párbajban elesettektől a trienti zsinat határozata szerint megvonandó az egyházi temetés.

A párbaj kárhozatos és erkölcstelen voltát bizonyítani fölösleges, mert a józan ész magától is belátja ezt.

Továbbá tiltottak azok a könyvek, melyek az öngyilkosságot védik, dicsőítik vagy legalább mentegetik. Ezen szempontból akárhány regény is tilos, mely erkölcsi bátorságnak tünteti föl az öngyilkosságot, ha valaki akár becsülettel meg nem élhet többé, akár pedig önmagának és az emberi társadalomnak csak terhére van, s az öngyilkosság hőstettével még a legnagyobb gazságokat is jóvá lehet tenni. Ez határozottan pogány fölfogás, mely szerint a halállal mindennek vége. Nem az a hős, aki a rászakadó nehézségek elől gyáván megfut, hanem aki erkölcsi indítóokból kitart a maga helyén és elviseli a szenvedéseket. De ehhez jellem és ker. hit kell.

Ugyanezen nemhez tartoznak azok a könyvek, melyek a házasság fölbonthatóságát védelmezik, úgy, hogy a házastársak új házasságra léphetnek.

A polgári házasság jogosultságát védő könyvek is ide tartozhatnak ugyan, mivel az állam jogot tulajdonít magának a házasságok fölbontására, de különösen a socialisták kardoskodnak az ú. n. szabadszerelem mellett és azt vitatják, hogy a házastársak, ha megszünt köztük a szerelem, nemcsak elválhatnak és újra házasodhatnak, hanem kötelességük is ez, mivel előbbi frigyük már erkölcstelenné lett. Tehát mindazok a könyvek, melyek *Bebel* elvét vallják és védelmezik, tilosak.

A könyvek második neméhez azok tartoznak, melyek a szabadkőmives- és hasonló társaságokat védelmükbe veszik.

A szabadkőmives társaságot a pápák már sokszor kárhoztatták és tagjaira a pápának föntartott kiközösítés büntetését szabták.

Ide tartoznak továbbá mindama társaságok, melyek akár nyiltan, akár alattomban az egyház és állam ellen áskálódnak, ellenük dolgoznak, az állami rend fölforgatására, a vallás kiirtására törekszenek, mint a nihilisták, anarchisták és a nemzetközi szocialisták.

Harmadszor ide tartoznak azon könyvek, melyek az apostoli Szentszéktől elvetett tévtanokat védelmeznek, ideértve a Syllabusban foglalt tévedéseket is.

VI. fejezet. A szentképekről és búcsukról.

15. *Krisztus Urunknak, Szűz Máriának, az angyaloknak és szenteknek, vagy Isten egyéb szolgáinak bármikép nyomtatott képei, melyek az egyház szellemétől és rendeleteitől eltérnek, szigorúan tilosak. Újakat pedig, akár imádságokkal kapcsolatban, akár imádságok nélkül, egyházhatósági engedély nélkül nem szabad kiadni és terjeszteni.*

Festményekről és szobrokról nem szól a törvény, mivel azokat természetszerüen nem lehet oly könnyen elterjeszteni. Hasonlóan az érmeket sem említi a törvény, bár azokon rendszerint kép van. De mindezekre nézve a trienti zsinat (sess. 25.) rendelete kötelező.

Tilosak a *bármikép* nyomtatott szentképek, melyek az egyház szellemétől és rendeleteitől eltérnek és teljesen mindegy, vajjon valamely kép eredetileg festmény volt-e, vagy rézmetszet és most különféle lenyomatok készülnek róla. Tilosak tehát azok a képek, amelyek olyasmit ábrázolnak, ami a hitet vagy erkölcsösséget veszélyezteti, vagyis ami ellenmond a dogmáknak, ami a tudatlanoknak alkalmat ad mindenféle veszélyes tévedésre, vagy ami sikamlós, az érzékiséget ingerli, ami világias és illetlen, főleg minden mezítelenség. Az ilyen képek

vallásos használat, még magánhasználat céljára is tiltottak.

Új képeket, akár imádságokkal, akár nélkülök, csakis egyházhatósági, vagyis püspöki jóváhagyás mellett szabad kiadni és terjeszteni; és kívánatos, hogy a jóváhagyás rajta legyen magán a képen.

16. *Mindenkinek meg van tiltva, hogy nem hiteles és az apostoli Szentszéktől elvetett vagy visszavont búcsukat bármikép terjesszen. Azokat pedig, melyek már a nép közé jutottak, el kell tőle venni.*

17. *Búcsuknak könyveit, gyüjteményeit, könyvecskéit, lapjait stb., melyek búcsuengedélyezéseket tartalmaznak, az illetékes hatóság engedélye nélkül nem szabad kiadni.*

Eszerint tehát tilos a nem hiteles búcsuknak terjesztése — és a búcsukat tartalmazó könyvek stb. egyházi jóváhagyásra szorulnak; ha pedig nem hiteles búcsukat tartalmazó könyvek, lapok már a nép közé jutottak és az illetékes egyházi hatóság elkobzásukra nézve intézkedik, a hiveknek kötelességük engedelmeskedni.

Mit értünk nem hiteles búcsukon? Mindazokat, melyeket az illetékes egyházi hatóság nem engedélyezett, vagy pedig visszavont. XIII. Leo 1886-ban a búcsukkal ellátott imádságoknak és jócselekedeteknek hivatalos gyüjteményét

adatta ki, melyet a búcsuk kongregációja ujabb kiadásoknál a közben engedélyezett búcsukkal folyton kiegészit. Tehát a hiteles búcsukat ezen gyüjteményben kell keresni.[1]

A hiteles iratok, rendeletek vagy gyüjtemények alapján készült és búcsukat tartalmazó könyvek, füzetek vagy lapok kiadását a megyés püspök engedélyezheti. Aki tehát ilyen könyvet, iratot venni akar, vizsgálja meg, vajjon van-e püspöki jóváhagyása.

Mindazonáltal az újmisei emlékképeket, vagy a megholtak emlékezetére készült gyászkeretü képeket, vagy a bérmaemlékeket, az első szent áldozásra emlékeztető képeket, ha búcsuval ellátott fohászokat vagy imádságokat tartalmaznak is a búcsu jelzésével, nem kell búcsus-lapoknak tekinteni és szokás folytán egyházi engedély nélkül adják ki és terjesztik.

VII. fejezet. A liturgikus és imádságoskönyvekről.

18. *A misekönyvnek, Breviariumnak, Rituale-nek (szertartáskönyvnek), Caerimoniale episcoporumnak, Pontificale Romanum-nak és az apostoli Szentszéktől jóváhagyott egyéb liturgikus*

[1] Raccolta di orazioni e pie opere etc. Roma, Propaganda 1886.

könyveknek hiteles kiadásaiban senki se merészeljen bármiféle változtatást tenni! Ha ez mégis megtörténik, az ilyen kiadások tilosak.

Az itt névszerint fölsorolt könyveken kívül ide tartoznak még a nagyhét zsolozsmája, Boldogasszony kis zsolozsmája és az egyházi éneket tartalmazó Kyriale, Graduale, Antiphonarium és kivonataik.

Mindezen liturgikus könyvekből az egyháznak hivatalos és hiteles kiadásai vannak, melyeknek szövegét olyan mintának kell tekinteni, mellyel minden új kiadásnak és lenyomatnak teljesen meg kell egyeznie. Még a püspöknek vagy zsinatnak sem szabad ezen változtatnia, hanem ellenkezőleg a püspöknek meg kell vizsgálnia, vajjon az új kiadás vagy lenyomat hű és teljes mása-e az eredetinek és róla tanuskodnia kell, vagyis a lenyomatot, kivonatot jóváhagynia.

19. *A Breviariumban, Missaleban, Pontificaleban és Ritualeban foglalt ősrégi és általánosan ismert litániákon kívül*[1] *és a Szűz Máriáról szóló litánián kívül, melyet a loretói szent házban szokás énekelni, valamint a Jézus szent nevéről szóló litánián kívül, melyet az apostoli Szentszék már jóváhagyott, semmi egyéb litániát sem szabad*

[1] Mindenszentek litániája és a haldoklók litániája.

kiadni az Ordinarius vizsgálata és jóváhagyása nélkül.

Az itt említett négy litánián kívül azóta a ritusok kongregációja 1899. ápr. 2-án a Jézus szent szívéről szóló litániát is jóváhagyta az egész egyházra nézve.

Minden más litániát csak az Ordinarius jóváhagyása mellett szabad kiadni, de akkor is csak magánájtatosságnál szabad használni, hacsak a ritusok kongregációja kivételt nem enged meg.

20. *Senkinek sem szabad imádságos- és ájtatossági könyveket vagy könyvecskéket, kátékat és oktató könyveket, az erkölcstannak, aszkezisnek,*[1] *misztikának*[2] *könyveit vagy könyvecskéit, vagy más hasonlónemű könyveket, még ha látszólag a keresztény népnek épülésére szolgálnak is, az illetékes hatóság engedélye nélkül kiadni: máskülönben tilosak.*

Itt nem tudományos és elméleti hittani könyvekről van szó, hanem olyanokról, melyek közvetlenül gyakorlati célt tartanak szem előtt.

1 Tökéletesedésre való oktatás.

2 Természetfölötti dolgok szemléltető részletezése, úgy, hogy lelki épülésre alkalmas és a Szentírás valóságos értelmével, valamint egyéb helyeivel összhangzó, de mégis pusztán alanyi inventiókkal igyekszik gyakorlati feladatát megoldani.

Amit ez a pont elrendel, nagyjában már előbb is gyakorlatban volt; a különbség az, hogy most részletesen soroltatnak föl a jóváhagyásra szoruló művek és azonkívül, hogy a jóváhagyás nélkül megjelent ilynemű művek most már tiltottak, míg az 1897 előtt megjelentek, ha nincs is jóváhagyásuk, mégsem tiltottak.

Ez az új rendelkezés nagyon üdvös, mert csak így lesz kizárva minden babona, tévtan, túlzás, beteges kinövés az istentisztelet és vallásos élet köréből.

Aki tehát imádságos-, énekeskönyvet vagy hasonlót akar venni, mindenekelőtt vizsgálja meg: van-e püspöki jóváhagyása és csak akkor vegye meg.

VIII. fejezet. A napilapokról, ujságokról és folyóiratokról.

21. *Azok a napilapok, ujságok és folyóiratok, melyeknek az a törekvésük, hogy a vallást vagy erkölcsösséget támadják, nemcsak a természettörvénynél fogva, hanem az egyházi törvénynél fogva is tilosak.*

Az Ordinariusok pedig, ahol szükséges, rajta legyenek, hogy hiveiket az ilyen olvasmányok veszélyére és ártalmas voltára kellőképen figyelmeztessék.

Azok a lapok, melyek csak néha-néha és egész mellékesen közölnek valami vallásellenest, valami a vallást sértő akár igaz, akár hamis hirt, valami pikáns vagy erkölcstelen tárcát vagy hirdetést, vagy amelyekben akár hosszabb támadások jelennek meg a vallás ellen, de egészen kivételesen, nem esnek az egyházi tilalom alá; mert hogy a lap, mint ilyen, tiltva legyen, sűrű támadásnak kell történnie, úgy hogy a lapnak határozott jelleget adjon. A kivételes rossz cikkek a természettörvény alá esnek és az egyes számot mint vallásellenes vagy erkölcstelen *iratot* tehetik tiltottá az egyházi törvény szerint is, de nem teszik tilossá a lapot, mint ilyent.

De mit kell itt a *valláson* érteni! Némelyek szerint csak azok a lapok tilosak, melyek *minden* vallással ellenkeznek és teljes hitetlenséget terjesztenek, mert szerintük a vallást egésen általánosan kell érteni. Mások ellenben a kinyilatkoztatott *igaz* vallást értik, úgy, amint a maga teljességében megtalálható a kath. egyházban és benne konkrét alakot ölt. A törvényhozó ugyanis valláson csak az igaz, vagyis a kath. vallást értheti és a törvény nem érné el célját, ha csak a vallást általán nem volna szabad támadni, de a kath. vallást és egyházat meghurcoló lapok nem volnának tiltva.

Hisz' a törvényhozónak épen a *kath.* vallás védelméről kell gondoskodnia.

Erkölcsösségen pedig, bár a keresztény erkölcsök összességükben érthetők, itt mégis különösen a tisztaság erénye értendő, úgy, amint már a természettörvény is követeli ezt, mert főleg ennek támadásával idéznek elő a rossz lapok borzasztó erkölcsi rombolást. Eszerint különösen ama lapok és folyóiratok tiltottak, melyek sűrűn és tervszerüen közölnek pornografikus elbeszéléseket, hirdetéseket, ajánlásokat, oktatásokat, úgy hogy az olvasók üdvét állandó veszélynek teszik ki.

A természettörvény mindig tiltotta a rossz irányú lapokat. Most pedig az egyházi törvény hozzájárulásából először az következik, hogy senki sem olvashatja és nem élhet azon kifogással, hogy rá nézve nem veszélyes az olvasás; másodszor pedig az következik, hogy az ilyen lapban nemcsak a tilalom alapjául szolgáló rész, hanem az egész lap tiltott. És helyesen van így, mert az emberi kiváncsiság és gyarlóság folytán állandó veszély volna máskülönben, hogy az ártalmas dolgokat is olvasni kezdenék.

A törvény ezen pontja ellen nemcsak a rossz lapok előfizetői vétenek súlyosan, hanem azok is, akik előfizetés nélkül is gyakran vagy állan-

dóan olvassák (kaszinókban, vendéglőkben, kávéházakban).

Ha a püspök a törvénynek megfelelőleg valamely rossz laptól óvja hiveit vagy a lapot névszerint megtiltja, akkor minden alattvalójának ép úgy kötelessége az ilyen lapnak mellőzése, mintha a legfőbb egyházi hatóság tette volna ezt.

22. *Egyetlen katholikus, különösen pedig egyetlen pap se közöljön semmit az ilyen napilapokban, ujságokban és folyóiratokban, hacsak nincs rá jogos és észszerű oka.*

Ez a pont az előbbinek kiegészítése és cikkek, tárcák, hirek beküldésére, valamint hirdetések közlésére vonatkozik.

A rendes munkatársak, akik helyeslik a rossz lap irányát és ennek megfelelő cikkeket küldenek be, súlyosan vétkeznek a rossznak helyeslése és hathatós támogatása által; akik pedig a lap irányát nem helyeslik és közönyös, ártatlan cikkeket küldenek be, nem mentegethetik magukat azzal, hogy egyrészt semmi rosszat sem tesznek, másrészt jobb fizetést kapnak, írói hirnevet szereznek és mindenféle szellemi és anyagi előnyben részesülnek, mert mindez nem elég ok, hogy a lap tekintélyének emeléséhez, elterjesztéséhez és az olvasóközönség lelkiismeretének elaltatásához közreműköd-

jenek; hanem csak akkor mentegethetők, ha épen írással tartják fönn magukat és kath. lap révén nem tudnak megélni.

A rendkivüli munkatársak könnyebben mentegethetők, mert sokkal távolabbról működnek közre, de nekik is észszerű okra van szükségük, hogy rossz lapba dolgozhassanak, föltéve, hogy cikkeik maguk nem rosszak.

A hirdetéseknek közlése is nagyban hozzájárulhat a rossz lap tekintélyének emeléséhez, üzletemberek számára való nélkülözhetetlenségének előidézéséhez, valamint anyagi fölvirágoztatásához, ami ismét visszahat szellemi irányának megerősítéséhez. Minél jobban megvalósul mindez, annál fontosabb ok szükséges, hogy valaki mégis ott hirdessen, különösen állandó szerződés alapján.

Helyreigazításokat és cáfolatokat azonban a legrosszabb lapba is szabad beküldeni, miként úgyis mindenki belátja; sőt kívánatos, hogy mentől sűrűbben történjék ez és hogy a katholikusok fölkarolják a Pázmány-egyesület védőirodáját.

IX. fejezet. A tiltott könyvek olvasásának és megtartásának engedélyéről.

23. *Az olyan könyveket, melyeket akár külön rendeletek, akár ezen általános szabályok kár-*

hoztatnak, csakis azok olvashatják és tarthatják meg, akik erre az apostoli Szentszéktől vagy azoktól, kiket a maga helyetteseivé tett, megkapták a szükséges engedélyt.

Az egyházi könyvtilalom a közönségesen előforduló esetekre van tekintettel, közönségesen pedig megesik, hogy a rossz könyvek és iratok megtartása és olvasása lelki kárral jár. De mivel az emberek képzettsége, jellemszilárdsága és foglalkozása különböző, azért gyakran beáll az az eset, hogy egyesek nemcsak kár nélkül olvashatják az egyházilag tiltott könyveket, hanem szükségük is van rájuk. Ezen alapszik a tilalom alól való fölmentés észszerűsége.

A felmentést, vagyis az olvasási és megtartási engedélyt a pápától, vagy más tőle fölhatalmazottól kell megszerezni, mivel az általános egyházi törvények alól csak maga a törvényhozó, utódja és megbizottja adhatnak fölmentést.

24. *A római pápák az Index-kongregációt bizták meg azzal, hogy bármiféle tiltott könyvek olvasására és megtartására engedélyt adhasson Mindazonáltal ugyanez a fölhatalmazása van a S. Officium kongregációjának is (Inquisitio), valamint a hitterjesztéssel megbizott kongregációnak (Propaganda) a neki alárendelt területre*

nézve. Róma városára nézve pedig a Magister Sacri Palatii is ugyanezt az engedélyt adhatja.

Az itt felsorolt hatóságok általánosan és állandóan illetékesek fölmentés adására, még pedig a két első, t. i. az Index-kongregáció és Inquisitio, az egész egyházra nézve, a Propaganda a missziós területekre nézve, a Magister S. P. pedig kizárólag Róma városára nézve.

A kapott engedély személyes kiváltság, úgy, hogy ha megszorítás nem történt, bárhol is lehet vele élni és pedig vagy csak az engedélyben megszabott idő lefolyásáig, vagy ha ilyen időbeli megszorítás nem történt, élethossziglan.

35. *A püspökök és más püspöki joghatósággal fölruházott prelátusok csakis egyes könyvekre nézve és csakis sürgős esetekben adhatnak engedélyt. Ha pedig az apostoli Szentszéktől általános fölhatalmazást kaptak arra, hogy a híveknek a tiltott könyvek olvasását és megtartását megengedhessék, ezt az engedélyt csakis a kellő megválasztással, valamint jogos és észszerű okból adják meg.*

Itt a püspököknek és más főpapoknak kétféle hatalmáról van szó: rendes és átruházott hatalmáról. A pápa mindenekelőtt *rendes* fölmentési hatalmat ad az említett prelátusoknak, de csak egyes könyvekre nézve és csak sürgős esetekben.

Egyes könyveken névszerint megjelölt könyveket kellene tulajdonkép érteni, de mivel a fölmentési hatalmat, mint kedvezményt, tág értelemben lehet venni, azért a felmentés általánosan a könyveknek bizonyos nemére, körére vonatkozhatik, csak meglegyen a másik föltétel is, a sürgős eset. Ily eset akkor fordul elő, ha már nincs idő arra, hogy valaki a római Szentszékhez forduljon és fontos okok kívánják bizonyos könyvek olvasását.

Mivel *rendes* ez a hatalom, azért az általános helynök is résztvesz benne, azaz fölmenthet, és az illetékes prelátus másokra is átruházhatja: esperesekre, plébánosokra, gyóntatókra, vagy a szerzetes-prelátus a házfőnökökre.

Ugyanez a pont a püspöki joghatósággal biró prelátusoknak *átruházott* hatalmáról is szól. Az Ordináriusok ugyanis az előbb említett *részleges* fölhatalmazáson kívül, mely hivatalukkal jár, *általános* fölhatalmazást is szoktak kérni és kapni Rómától, az ú. n. quinquennalis, azaz öt évig tartó fakultások keretében, úgy, hogy egyes képzettebb papoknak és világiaknak a tiltott könyvek olvasását és megtartását általánosan megengedhetik meghatározott időre.

Jóllehet azonban a püspök mindig csak öt évre kapja ezt az általános fölhatalmazást,

mégis ha valaki engedélyért fordul hozzá, ezt azon kijelentéssel adhatja, hogy az illető élhet vele visszavonásig (usque ad revocationem). Ha a püspök csak annyi időre adhatna engedélyt, ameddig saját jelenlegi fölhatalmazása tart, akkor gyakran megeshetnék, hogy valakinek csak egy hónapra vagy egy hétre adhatná meg az engedélyt, ha t. i. valaki az ötödik év vége felé kérne engedélyt.

Az engedély teljesen ingyen adandó és mindenkor az apostoli felhatalmazás felemlítésével.

A törvény figyelmezteti a püspököket, hogy csak a kellő megválasztással adják meg az engedélyt,vagyis csak képzettebb és alkalmas egyéneknek és olyan könyvekre nézve, melyekre az illetőknek szükségük van; továbbá csak jogos és észszerű okból, vagyis ne pusztán a kíváncsiság kielégítésére, hanem komoly célra: tudományos kimüvelésre, vizsgára való készülésre, tévedések megcáfolására, támadások visszaverésére.

26. *Azok, akik apostoli engedélyt kaptak a tiltott könyvek olvasására és megtartására, mégsem olvashatják és nem tarthatják meg a helybeli Ordinariustól megtiltott könyveket vagy ujságokat, hacsak az apostoli engedélyben külön kifejezett fölhatalmazást nem kaptak a bárkitől megtiltott könyvek olvasására és megtartására.*

Gondolják meg továbbá jól azok, kiknek engedélyük van a tiltott könyvek olvasására, hogy szigoruan kötelesek az ilyen könyveket úgy megőrizni, hogy mások kezébe ne juthassanak.

Itt először arra figyelmeztet a pápa, hogy akinek általános pápai engedélye van a tiltott könyvek olvasására, mégsem olvashatja és nem tarthatja meg azokat a könyveket és ujságokat, melyeknek olvasását a helybeli Ordinarius tiltotta meg, hacsak a római engedély ezt is külön és kifejezetten nem engedi meg. A római hatóságok ugyanis nem ismerik a különböző helyi viszonyokat és mozgalmakat és így nem tudják, minő helybeli okok birták rá a püspököt valamely könyv vagy ujság megtiltására; továbbá az Index-kongregáció a dolog természete szerint nagyon kevés könyvet tilt meg névszerint és azért a püspök a hiányt teljes erejéből pótolni tartozik. Ezen okok alapján Róma csak egész kivételesen ad olyan engedélyt, mely még a püspököktől megtiltott könyvekre is kiterjed.

Másodszor arra figyelmeztet a törvény, hogy akinek engedélye van, annak szigorú lelkiismeretbeli kötelme az ilyen könyveknek olyatén megőrzése, hogy hivatlanok kezébe ne juthassanak.

A megőrzés módját nem határozza meg a

törvény, pl. nem rendeli el az illető könyvek elzárását, mindazonáltal erkölcsi bizonyosságunknak kell lennie arról, hogy hivatlanok nem olvashatják. A kötelesség halál esetére is megkívánja a szükséges intézkedést, mivel különben árverezés vagy osztozkodás folytán megint csak tapasztalatlanok szerezhetnék meg és botrány támadhatna. Végül e kötelesség magában foglalja a kölcsönadás tilalmát is.

X. fejezet. A rossz könyvek följelentéséről.

27. *Jóllehet az összes katholikusoknak, különösen pedig a műveltéknek kötelessége, hogy a veszedelmes könyveket a püspöknél vagy az apostoli Szentszéknél följelentsék: ez mégis elsősorban a nuntiusoknak, apostoli delegátusoknak, az Ordinariusoknak és a tudományos hírnévnek örvendő egyetemek rektorainak hivatalos kötelességéhez tartozik.*

Mivel az egyházi felsőbbség nem ismerheti az elterjedt összes rossz és ártalmas könyveket, azért följelentési kötelességet állapít meg. Ez már mindenkinek szeretetbeli kötelessége ugyan, mivel a felebaráti szeretet kívánja, hogy embertársainktól tehetségünkhöz képest minden bajt elhárítsunk, de ezenkívül a törvényhozó az ügy jelentősége miatt itt külön egy-

házi törvénnyel is kötelezi rá különösen a hozzaértőket, főleg a lelkipásztorokat. Világi ember elsősorban a hozzá legközelebb álló lelkipásztort fogja figyelmeztetni, hacsak kellemetlenségtől nem kell tartania. A lelkészkedő papság is csak az okos lelkipásztorkodás szabályainak megfelelően köteles a följelentésre.

28. *Kivánatos, hogy aki rossz könyvet följelent, necsak a könyv cimét jelölje meg, hanem amennyire lehetséges, kifejtse az okokat is, melyek miatt a könyvet elitélendőnek tartja. Azoknak pedig, akiknél ilyen följelentés történik, szent kötelességük, hogy a följelentőnek nevét titokban tartsák.*

Ami az első utasítást illeti, azért kivánatos, hogy a följelentő részletezze okait, vagyis a veszedelmes, rossz helyeket fejezetek és lapszámok szerint jelölje meg és megfelelő észrevételeket tegyen, hogy igy a felsőbbség munkája megkönnyebbittessék és ne legyen kénytelen ugyanazt a munkát újra elvégezni, amit a följelentő már elvégzett.

Minthogy pedig a följelentőnek szerepe ezzel megszünt és a további eljárás már az illetékes hatóságtól függ, amely puszta följelentéssel sohasem elégszik meg, hanem mindig csak alapos vizsgálat után itélkezik, azért nincs semmi ok, hogy a följelentő neve kitudódjék.

Sőt ellenkezőleg, mindig van ok ennek eltitkolására, mivel a legtöbb ember megvetendő eljárásnak tekint minden följelentést, ha mindjárt jó ügy érdekében történik is. A titoktartással tehát az egyház megkönnyíti a kötelesség teljesítését, hogy az emberek ne riadjanak tőle vissza. De hogy másrészt tág kapu ne legyen nyitva rosszakaratú, gyűlölködő besúgás számára, minden följelentő tartsa emlékezetben, hogy névtelen följelentésekről az egyházi hatóság nem vesz tudomást.

29. *Az Ordinariusok, mint az apostoli Szentszék delegátusai is rajta legyenek, hogy az ártalmas könyveket és egyéb iratokat, melyek egyházmegyéikben megjelentek vagy elterjedtek, megtiltsák és a hivek kezéből kivegyék. Az apostoli Szentszéknél olyan műveket vagy iratokat jelentsenek föl, melyek behatóbb vizsgálatot igényelnek, vagy amelyeknél a cél elérésére a legfőbb hatóság itélete látszik szükségesnek.*

Ordinarius az, akinek rendes vagy rendessel fölérő joghatósága van valamely egyházmegye vagy egyéb elkülönített terület kormányzására.

Az Ordinariusnak kettős hatalmáról van itt szó: rendes és rendkívüli hatalmáról. A rendes hivatalával jár, míg a rendkívülivel csak szükség esetén van fölruházva, vagyis akkor, mikor rendes hatalma elégtelennek bizonyul,

mikor valaki nem akar meghajolni a püspök tekintélye előtt. Ezen rendkívüli fölhatalmazás igénybevételére nemcsak joguk van a püspököknek, hanem néha kötelességük is, mint X. Pius pápa mondja.

Az Ordinarius olyan könyvet vagy iratot is megtilthat, mely máshol akadálytalanul, sőt esetleg még jóváhagyással is megjelent. Ennek oka az, hogy valamely könyv egyik helyen olyan rombolást okozhat, amilyent más helyen nem idéz elő, mivel mások a viszonyok, vagy pedig egyik püspöki hatóság nagyon felületesen járt el és elégséges vizsgálat nélkül jóváhagyott egy rossz művet, vagy pedig a kiadó hamisította a jóváhagyást, azaz önkényesen odanyomatta, hogy a műnek van jóváhagyása. X. Pius a Modernizmusról szóló körlevelében újból hangsúlyozza a püspököknek ezen felülvizsgálási jogát, sőt ha van rá elég ok valamely veszedelmes munkával szemben, kötelességükké is teszi.

Arra is buzdítja a törvény a püspököket, hogy a veszedelmes könyveket a hivek kezéből kivegyék. Ha a püspök nem követi is szószerint ezt az utasítást, mindenkinek szent kötelme az iránta való engedelmesség.

II. CÍM. A KÖNYVEK BIRÁLATÁRÓL.

I. fejezet. A könyvek birálatával megbizott prelátusokról.

Ez az első fejezet szabályozza az egyes hatóságok illetékességét az előzetes cenzura gyakorlására.

30. *Hogy kiknek van fölhatalmazásuk a Szentírás kiadásainak és fordításainak jóváhagyására és megengedésére, kitünik abból, ami előbb (7. pont) lett megállapitva.*

Az említett 7. pont világosan megmondja, mikor szükséges a nemzeti nyelvre való fordításnál a pápai és mikor elégséges a püspöki jóváhagyás.

31. *Az apostoli Szentszéktől megtiltott könyveket senki se merészelje újból kiadni: ha pedig fontos és ésszerű okból kivánatosnak látszik, hogy ezen tilalom alól egyes esetekben kivétel történjék, ez csak az Index-kongregáció előzetes engedélyével és a tőle megszabott föltételek megtartása mellett történjék.*

Ez a pont az apostoli Szentszéknek tekintélyét óvja és megtiltja, hogy olyan könyvet, melyet ezen legfőbb tekintély kárhoztatott, bárki az Index-kongregáció engedélye nélkül újra kiadja akár eredetiben, akár fordításban. Nyilván

ezen pont ellen vétett Vetési, midőn Fogazzaro «Il Santo» (A szent) című regényét fordításban közölte a «Budapesti Szemlében», miután az Indexre került.

Az ilyen névszerint megtiltott könyveket tehát nem szabad kiadni külön engedély nélkül. Ha ez mégis megtörténik, az új kiadás természetesen szintén tilos, még ha ezen hozzátétellel tiltották is meg az eredetit: *míg ki nem lesz javítva,* mert javítva is csak az Index-kongregáció engedélyével szabad kiadni.

31. *Ami bármikép is Isten szolgáinak boldoggávagy szenttéavatásához tartozik, azt a ritusok kongregációjának engedélye nélkül nem szabad nyilvánosságra hozni.*

Itt a boldoggá- vagy szenttéavatási hivatalos iratokról van szó, aminők a tanuvallomások följegyzései a szentek csodáiról, erényeiről, rendkívüli kegyelmeiről, a pörnél szereplő hivatalnokok ajánlatai, érvei, ellenvetései, észrevételei stb. és magának a kongregációnak határozatai ilyen ügyekben. Ezen hivatalos és hiteles iratokból tehát, melyek a szentek tiszteletére rendkívül fontosak, az említett kongregáció engedélye nélkül semmit sem szabad kiadni. De ez a tilalom valószinűleg csak a folyamatban lévő azaz még függő szenttéavatási pörökre vonatkozik.

A már egyszer közrebocsátott iratokat természetesen szabad újra lenyomatni és a szentek életrajzának megírásánál fölhasználni.

33. *Ugyanez áll az egyes római kongregációk határozatainak gyüjteményéről: az ilyen gyüjteményeket ugyanis csakis az illető kongregáció vezetőinek engedélyével és a tőlük megszabott föltételek megtartása mellett szabad kiadni.*

Az ilyen gyüjtemények a keresztény életet, fegyelmet és az istentiszteleti szertartásokat mélyen érintő valóságos törvénytárt vagy rendelettárt alkotnak és azért bizonyosaknak kell lennünk, hogy ez vagy az a határozat, rendelet, felelet valóban az illetékes kongregációtól származik, amiről akkor lehetünk legbiztosabbak, ha maga az illető kongregáció adja ki határozatait.[1] Mivel pedig e téren sok panaszra volt már ok, amennyiben elavult, visszavont, gyanús, sőt hamisított határozatokat is kiadtak már egyesek, azért nagyon helyén való a tilalom.

Mivel itt csak gyüjteményekről van szó, azért az egyes határozatokat lehet könyvekben és

[1] Ezt meg is tette már a zsinati kongreg., a ritusok kongreg., a búcsuk kongreg., a propaganda kongreg., a püspökök és szerzetesek kongregációja. Ez utóbbinak megbizásából a bencések az Aventin-hegyen Rómában jelenleg új kiadást készítenek.

folyóiratokban lenyomni. Olyan folyóiratok, melyek az újabb határozatokat közlik, nem gyüjtemények.

34. *Az apostoli vikáriusok és a hitterjesztők tartsák meg pontosan a hitterjesztéssel megbizott kongregációnak a könyvek kiadására vonatkozó határozatait.*

Az apostoli vikáriusok olyan prelátusok, akik a missziós területeken, ahol rendes egyházi kormányzat és szervezet még nincs, a pápa nevében püspöki joghatósággal kormányoznak egy meghatározott területet, a propaganda kongregációnak vannak alávetve és többnyire fölszentelt püspökök. A hitterjesztők pedig azok az áldozópapok, akik ott a hitet hirdetik és a megtértek lelki gondozását végzik. Ellenben azok a papok, akik az apostoli hitterjesztő cimet csak kitüntetéskép kapják, nem tartoznak ide

Az emlitett területekre nézve mindig különleges rendelkezések voltak és vannak, amelyek azonban kevésbbé érdekelnek bennünket. Elég annyit megjegyeznünk, hogy a profán tartalmú könyveket és iratokat, mint a földrajzi, természetrajzi, történelmi, etnografiai, nyelvészeti ismertetéseket a hithirdetőknek semmiféle cenzurának sem kell alávetniök akár katholikus országokban adják ki akár a missziós területeken.

35. *Azon könyveknek jóváhagyása, melyeknek bírálata a jelen szabályok erejénél fogva nincs fönntartva az apostoli Szentszéknek, vagy a római kongregációknak, azon hely Ordinariusához tartozik, ahol a könyvek megjelennek.*

A 30—34. pontokban említett művek kivételével és a Rómában lakó szerzők könyveinek kivételével (lásd a 37. pontot) minden egyéb könyv bírálatára és jóváhagyására az az Ordinarius illetékes, kinek területén e könyvek megjelennek, vagyis ahol forgalomba kerülnek.

Mivel Magyarországban a legtöbb könyv Budapesten jelenik meg, azért az esztergomi érseki hatóságnak sok dolgot ad a művek bírálata. De semmi sem áll útjában, hogy ez a hatóság a vidéken lakó szerzők püspökeit bizza meg eme vizsgálattal, illetőleg azoknak vizsgálatával megelégedjék és azt a magáévá tegye. De kívánatos e tekintetben a megegyezés, mert a szerző püspöke nem köteles erre.

Hogy mely könyveket kell alávetni a püspöki bírálatnak, azt a 41. pont mondja meg.

36. *A szerzetesek tartsák emlékezetben, hogy nekik a trienti szent zsinat rendeleténél fogva a püspök engedélyén kívül saját prelátusuk engedélyére is szükségük van valamely munkának kiadásához. Ez a kettős engedély pedig a munka elején vagy végén kinyomassék.*

Amely könyv egyáltalán jóváhagyásra szorul, azt a szerzeteseknek, ha a jóváhagyás Rómának nincs fönntartva, a püspök és saját előljárójuk kettős jóváhagyásának kell alávetniök és a nyert jóváhagyást a munka elején vagy végén kinyomatniok, ahogy másoknak csupán csak a püspökét kell kinyomatniok; egyéb munkákra nézve pedig saját rendjük szabályaihoz és szokásaihoz kell alkalmazkodniok, amelyek szerint általában semmit sem adhatnak ki előljárói engedély nélkül.

Bár a törvény csak az igazi szerzetes rendek tagjairól szól, mégis mindenféle vallásos testület tagjai vagy különleges szabályaik értelmében, vagy szokás folytán ugyan arra kötelesek.

A Pannonhalmán vagy az elkülönített terület egyéb helyén megjelenő könyvekre nézve elégséges a pannonhalmi főapát jóváhagyása, mert ő nemcsak rendfőnök, hanem Ordinarius is.

37. *Ha Rómában tartózkodó szerző könyvét nem ott, hanem máshol akarja kiadni, Róma biboros vikáriusának és a Magister Sacri Palatii jóváhagyásán kívül másra nincs szüksége.*

A legtöbb szakértő úgy érti ezt, hogy a Rómában tartózkodó szerző, bárhol adja is ki könyvét, az említett két prelátus együttes jóváhagyását *tartozik* megszerezni és ez azután

tökéletesen elég is. Mások pedig úgy fogják föl, hogy a Rómában tartózkodó szerzőre nézve *elégséges* az említett kettős jóváhagyás, de nem tartozik épen azt megszerezni olyan könyveknél, melyeket máshol ad ki.

II. fejezet. A cenzorok tisztéről a könyvek előzetes vizsgálatánál.

38. *A püspökök, kiknek hivatalához tartozik, hogy a könyvek nyomtatására engedélyt adjanak, ezeknek vizsgálására kipróbált erényű és tudományú férfiakat alkalmazzanak, kiknek megbizhatósága és feddhetetlensége reményt nyujt arra, hogy sem rokonszenvből, sem ellenszenvből nem cselekszenek, hanem minden emberi szenvedélytől menten csakis Isten dicsőségét és a hivő népnek hasznát tartják szem előtt.*

Ez a fejezet bizonyitja, hogy az egyház mekkora jelentőséget tulajdonit a könyvbirálat intézményének. Hogy a cenzura egyrészt ne legyen üres alakiság, másrészt pedig ne legyen kerékkötője a tudományos kutatásnak és haladásnak, a püspökök csak olyan férfiakat nevezzenek ki birálóknak, kiknek kora, tudományos képzettsége, erkölcsi feddhetetlensége és megvesztegethetetlen jelleme elég biztositékot nyujt, hogy hivatalukat minden emberi

tekintettől függetlenül töltik be. És pedig X. Pius rendeleténél fogva minden püspöknek kötelessége, hogy egyházmegyéjében több birálót alkalmazzon, akiket a világi és szerzetes papságból tartozik kiválasztani, de az utóbbiakat csakis a szerzetes előljárók tudtával és beleegyezésével.

A szerzőknek nem szabad megtudniok a cenzor nevét, mielőtt ez kedvező véleményt nem mond a kiadandó könyvről, hogy ne legyen semmi kellemetlensége a vizsgálat alatt, vagy ha a kiadást nem ajánlja. De a kedvező jelentés után semmi sem áll útjában annak, hogy még a kiadás előtt cenzor és szerző kölcsönösen ne érintkezzenek és egyes javítások, nehézségek ügyében minden félreértést eloszlatván teljes megegyezésre ne jussanak.

A cenzorok jelentésüket mindig írásban tartoznak beadni.

39. *A cenzorok gondolják meg, hogy nekik (XIV. Benedek parancsa szerint) a különféle véleményekről és nézetekről minden előítélettől menten kell ítéletüket kimondaniok. Igy nemzet, család, iskola és intézet iránt való minden elfogultságot tegyenek le és ne kedvezzenek pártoknak. Tartsák egyedül szem előtt az anyaszentegyház hitcikkelyeit és az általános kath. tant, melyek az egyetemes zsinatok határozatai-*

ban, a római pápák constitutióiban és a hittudósok egybehangzó tanításában foglaltatnak.

Ha tekintetbe vesszük, hogy akárhány hittudományi kérdés szabad vita tárgya, hogy a hit sérelme nélkül egyik iskola hivei körömszakadtáig védelmeznek oly nézetet, melyet más iskolai irány hivei viszont föltétlenül elvetnek, akkor könnyen megértjük, hogy a cenzoroknak mennyire résen kell lenniök, hogy balfogást ne kövessenek el és ne legyenek igazságtalanok, azaz hogy ne befolyásoltassák magukat egyik nézettől a másiknak kárára. Akkor is könnyen félreérthetnek valamely szerzőt, ha könyvének csak egyes helyeit, részeit olvassák át összefüggés nélkül, vagy ha egyes helyeket az összefüggésből kiragadva bírálnak meg.

Ami nincs ellenmondásban a pápák és zsinatok világos nyilatkozataival, amit az egyházhoz hű tudósok nyilt kérdésnek tekintenek, melyre vonatkozólag különféle véleményeket lehet követni, azt nem lehet okul fölhozni a jóváhagyás megtagadására. Végre egy bíráló sem hivatkozhatik az ő magánvéleményének támogatása végett cenzori címére.

40. *Ha a vizsgálat befejeztével a könyv megjelenésének semmi sem áll útjában, az Ordinárius a szerzőnek írásban és teljesen ingyen adja meg*

a könyvkiadási engedélyt, mely a mű elején vagy végén kinyomatandó.

A püspök írásban tartozik megadni az engedélyt és pedig a szerzőnek, nem a nyomdatulajdonosnak vagy a kiadóvállalatnak; nem elég a szóbeli engedély.

A kapott engedélyt a könyv elején vagy végén ki kell nyomatni. És pedig X. Pius rendelete szerint ezt a hivatalos formulát: *Imprimatur* (kinyomatható), hozzácsatolván a püspöknek vagy helynökének nevét. A püspöki engedély elé pedig még ezt a formulát is ki kell nyomatni: *Nihil obstat* (nincs akadály azaz nehézség), hozzá csatolván a cenzor nevét. Csak rendkivüli és ritka esetekben maradhat el a cenzor nevének emlitése.

Továbbá teljesen *ingyen* kell megadni a jóváhagyást. Az engedély megadása tehát a püspök hivatalos kötelességeihez tartozik és nem követelhet taksát. De más kérdés az, vajjon a könyv vizsgálatát is ingyen kell-e végezni, vagy pedig a cenzor fáradozása fejében némi jutalmat igényelhet-e. Erre a szerzők általánosan azt mondják, hogy a cenzort valami tiszteletdij illeti meg, melyről a püspök gondoskodjék.

Ha a vizsgálat befejeztével a könyv megjelenésének semmi sem áll útjában, akkor a püspök köteles a jóváhagyást megadni. Ha

pedig elégséges okokból azon meggyőződésre jutott, hogy az engedély megvonandó, de a könyv mégis olyan, melyet javítani lehet, akkor okait közölnie kell a szerzővel. Így minden önkényes és szeszélyes eljárás ki van zárva. Ha pedig a könyv nem alkalmas a javításra, vagy a szerző nem hajlandó erre, akkor a jóváhagyást meg kell tagadni. X. Pius figyelmezteti a püspököket, hogy a legnagyobb szigorúsággal járjanak el. A szerző azonban, aki a püspök eljárását igazságtalannak tartja, fölebbezhet a fensőbb hatósághoz és míg az ügy függőben van, addig a könyvet nem szabad kiadnia. Ha mégis megteszi, a püspök felelősségre vonhatja.

Mikor történjék a könyvek vizsgálata?

A cenzor vagy magát a kéziratot vizsgálhatja át, vagy tetszésszerint a kefelenyomatnak egyes íveit, hogy olvashatatlan írások végig betüzésével ne kelljen szemeit rontania. Ezt abból lehet következtetni, hogy a jóváhagyást a könyv végén is ki lehet nyomatni, vagyis akkor is meg lehet adni a kiadási engedélyt, midőn a cenzor az egész kefelenyomatot végig birálta.

III. fejezet. Azon könyvekről, melyek előzetes vizsgálat alá vetendők.

41. *Előzetes vizsgálatnak az összes hivek legalább azon könyveket tartoznak alávetni, melyek a Szentirást, a theológiát, az egyház-történetet, a kánonjogot, a természetes theológiát, az erkölcsbölcseletet, vagy a vallástan, vagy erkölcstan más hasonló ágait tárgyalják és általában véve mindazon iratokat, melyeknél a vallás és erkölcsösség különösen érdekelve van.*

A Szentirást tárgyaló könyveken a Szentírásnak szövegkiadásait, magyarázatait (exegesis) és mindazon könyveket kell érteni, melyek a kánonnal és történetével, a szövegkritikával, a Szentírás hitelességével és sugalmazott voltával, a bibliai régiségtannal foglalkoznak.

A theológián az alap- és ágazatos hittant, továbbá az erkölcstant, lelkipásztorkodástant, szertartástant, hitszónoklattant, hitelemzéstant és a keresztény tökéletességről szóló tant kell érteni.

Az egyháztörténeten nemcsak az általános egyháztörténetet, hanem egyes nemzetek vagy országok, valamint intézetek és intézmények külön történetét is kell érteni.

A kánonjoghoz az egyházjogot és történetét,

az egyes országok egyházjogi viszonyait, valamint az egyháznak és államnak egymáshoz való viszonyát tárgyaló összes könyvek tartoznak.

A természetes theologia vagy theodicea Isten létét, lényegét és tulajdoságait észérvekkel bizonyítja; az erkölcsbölcselet vagy ethika annyiban tárgyalja az erkölcstant, amennyiben szabályai pusztán a józan ésszel fölismerhetők, a kinyilatkoztatásból vett érvek segélye nélkül.

Egyéb ide tartozó könyvek azok, melyek a természetjogot, a szentek életrajzait, csodás jelenségek vizsgálatát, a társadalmi vagyis szociális kérdést, nem gazdasági vagy politikai szempontból, hanem vallásos szempontból tartalmazzák stb.

A törvény itt iratokat is említ, melyeknél a vallás és erkölcsösség különösen érdekelve van. Nem kéziratokat kell érteni, mert a törvény kiadandó művekről szól, hanem olyan kisebb nyomtatványokat, melyek nem érik el a könyvek terjedelmét, minők a füzetek, brosurák, röpiratok és egyes nyomtatott lapok. Ezeket csak akkor kell alávetni a cenzurának, ha tartalmuk különös körülményeknél fogva nagyjelentőségű a vallásra vagy erkölcsösségre nézve. Kétes esetekben a püspök itéletére kell bizni az ügy eldöntését.

Ami pedig az ujságokat és folyóiratokat illeti, X. Pius azt kívánja, hogy amennyire lehetséges, a katholikusoktól kiadott minden ujságnak és folyóiratnak külön kijelölt cenzora legyen, aki minden kinyomtatott számot átvizsgáljon és ha valami veszélyeset fedez föl benne, mentől előbb való kijavítását, helyreigazítását követelje. A püspöknek is megvan ez a joga, még akkor is, ha a cenzor nem tett nehézséget.

A törvény azt rendeli, hogy az *összes* hivek tartoznak az emlitett könyveket előzetes vizsgálatnak alávetni, tehát nemcsak a papok, hanem a világiak is kötelesek erre. Ha a világiak a törvény nemismerése folytán mégis püspöki jóváhagyás nélkül adnának ki ilyen könyvet, ez a körülmény nem teszi a könyvet tiltottá, hanem csak gyanussá, hacsak azok közé nem tartozik, melyekről a törvény határozottan kimondja, hogy épen ezen hiány folytán tiltottak.

42. *Világi papok az olyan könyveket se adják ki Ordinariusuknak tudta és beleegyezése nélkül, melyek tisztán természetes tudományokat vagy művészeteket tárgyalnak, hogy így az iránluk való engedelmességnek tanubizonyságát adják.*

Ugyanőnekik meg van tiltva, hogy Ordinariusuknak előzetes engedélye nélkül ujságoknak vagy folyóiratoknak szerkesztését vállalják el.

A törvény ez a pontja és a 36. pont kölcsönösen kiegészítik egymást.

Ez a pont nem igazi jóváhagyást ír elő, hanem csak azt parancsolja, hogy a világi papok *saját* püspöküknek jelentést tegyenek a kiadandó és természetes tárgyról szóló munkáról és így a püspök alkalmat nyer, hogy esetleg tiltakozzék a kiadás ellen.

A pont második része tilalmat foglal magában. Egyrészt föltételezi a törvény, hogy a papok is kiveszik részüket a sajtó munkájában és pedig nemcsak mint egyszerű munkatársak, hanem mint vezérek is, de másrészt gondoskodik arról, hogy a szerkesztő alá legyen vetve főpásztorának, a hit és erkölcs őrének, tehát az egyházi fegyelem kárt ne valljon és botrányok ne támadjanak.

Valamint pedig engedély nélkül nem vállalkozhatnak a szerkesztésre, úgy enélkül nem is maradhatnak meg a hivatalban. Amint tehát a püspök megvonja az engedélyt, kötelesek engedelmeskedni.

Ami pedig cikkeknek és hirdetéseknek beküldését illeti az ujságokba és folyóiratokba, ahhoz nem kell püspöki engedély. De ha a püspök meggyőződik róla, hogy a papi munkatársak visszaélést követnek el, téves vagy veszélyes nézeteknek hódolnak, figyelmeztesse

őket és ha ez nem használ, tiltsa el őket az írástól. Ugyanez a kötelességük a szerzetes elöljáróknak is saját alattvalóikra nézve, ha pedig hanyagok ebben, a püspök mint a pápa helyettese is eljárhat. (X. Pius.)

IV. fejezet. A könyvnyomtatókról és kiadókról.

43. *Egyetlen olyan könyvet, mely egyházi cenzura alá esik, nem szabad kinyomatni anélkül, hogy elején mind a szerzőnek, mind a kiadónak teljes nevét ne hozná és azonfölül a nyomtatás és kiadás helyét és évét. Ha pedig valamely különös esetben fontos okokból tanácsosnak látszanék, hogy a szerző neve titokban maradjon, erre Ordinarius adhat engedélyt.*

A törvény itt csak könyvekről szól, tehát füzetekre, lapokra nem terjed ki, valamint a profán tartalmú könyvekre sem.

Fordításnak, mint ilyennek, szerzője a fordító, tehát az igazi szerzőnek neve elmaradhat.

Kiadón rendesen azt értjük, aki a nyomdaköltséget viseli. De voltakép a kiadó fogalmához az tartozik, hogy a könyvet forgalomba hozza. Legtöbbször a kiadó egyúttal nyomdatulajdonos és mint ilyen, különbözik a szerzőtől. Ez esetben mind a szerzőnek, mind a kiadónak nevét kell kinyomatni. Ha pedig

maga a szerző a kiadó, akkor a nyomdatulajdonos neve elmaradhatna, ami azonban nem szokásos.

A nyomtatás és kiadás helyét és évét is ki kell nyomatni minden csalás elkerülése végett.

Az egyház nem barátja a névtelenségnek, hogy a szerzőt esetleg felelősségre lehessen vonni. De vannak kivételek is és ekkor az engedélyt a kiadóhely püspökétől kell megszerezni.

44. *A könyvnyomtatók és kiadók vegyék tudomásul, hogy egy már jóváhagyott munka ujabb kiadásának új jóváhagyásra van szüksége és hogy az eredeti kiadásnak jóváhagyása nem elégséges más nyelvre való fordítás számára.*

Új kiadásnak új jóváhagyásra van szüksége, mivel rendesen bővítéseket, javításokat, változtatásokat tartalmaz; ha pedig az új kiadás valóban változatlan (stereotyp), erről is a cenzornak kell meggyőződnie.

Csakis a folyóiratokban megjelent cikkeknek úgynevezett külön lenyomatai nem szorulnak új jóváhagyásra, mert nem új kiadások.

A fordításnak is új jóváhagyásra van szüksége, mert hibákat, sőt hamisításokat is tartalmazhat.

Jelen pont a könyvnyomtatókhoz és kiadókhoz fordul, mivel a könyvek rendesen a kiadók

tulajdonába mennek át és így ujabb kiadásokért sokszor csak a kiadó felelős.

45. *Az apostoli Szentszéktől elitélt könyvek mindenütt tiltottak és bármely fordításban.*

Míg a püspöktől megtiltott könyvek csak az illető egyházmegyében tilosak, addig az apostoli Szentszéktől megtiltott könyvek mind eredetiben, mind fordításokban az egész földkerekségen tilosak.

46. *A könyvkereskedők, különösen a katholikusok, az olyan könyveket, melyek kifejezetten erkölcstelen dolgokat tárgyalnak, se el ne adják, se kölcsön ne adják, se raktáron ne tartsák; a többi tiltott könyvekkel pedig ne kereskedjenek anélkül, hogy Ordinariusuk útján az Index-kongregációtól engedélyt ne szereztek volna s akkor is csak olyanoknak adják el, akikről észszerűen föltételezhetik, hogy jogosan kérnek ilyen könyvet.*

A törvény az összes keresztény könyvkereskedőket kötelezi ugyan, de elsősorban mégis azoknak szól, akik mint katholikus cégek akarnak szerepelni. Legalább ezektől elvárja az egyház, hogy törvényét lelkiismeretesen megtartsák, mivel annál szomorúbb, ha elismert katholikus cég működik közre a szellemi táplálék megrontásában.

X. Pius pápa a következőket rendeli: A püspö-

kök először figyelmeztessék a katholikus könyvkereskedőket, hogy a rossz könyvekkel ne kereskedjenek és árjegyzékeikben ne ajánlják. Ha ez nem használ, foszszák meg őket a katholikus jelzőtől; akiknek pedig *pápai* könyvkereskedő cimük van, azokat ilyen esetben jelentsék föl a római Szentszéknél.

Könyvkereskedőkön nemcsak azokat kell érteni, kik akár tulajdon akár bérelt helyiségben kereskednek, akár forgalomba lévő, akár régi és ritka könyvekkel, (antiquáriusok), hanem az utcai elárúsitókat és a házalókat is, vagy akik licitáción adnak túl a bárhogy szerzett könyveken.

A kifejezetten erkölcstelen könyveket még raktáron sem szabad tartani, annál kevésbbé eladni. Ez a tilalom a természettörvényen alapszik.[1] Hasonlóan a püspöktől névszerint megtiltott könyvekkel sem szabad kereskedni, mint X. Pius parancsolja.

A klasszikusoknak erkölcstelen műveit legalább közvetithetik azoknak, kik föl vannak jogosítva használatukra.

A többi tiltott könyveket föltételesen raktáron tarthatják, ha t. i. a püspök útján enge-

[1] A természettörvény az erkölcstelen képekre és fotografiákra is kiterjed.

délyt szereztek. De hogy el is adhassák, még az is szükséges, hogy az illető vevőről észszerűen föltételezhessék az olvasási engedélyt. De nem kell minden vevőtől megkérdezniök, van-e engedélye, mert ez nagyon megnehezítené az üzletet és ismeretlenekkel szemben úgy sem nyujtana biztositékot; elég az, ha a vevő vagy megrendelő állását, képzettségét, hivatalát, foglalkozását tekintve, észszerűen föltehetik, hogy joggal kíván ilyen könyvet. A raktáron nem lévő ilynemű könyveket közvetithetik is.

V. fejezet. A büntetésekről, melyek az általános szabályok megszegőire ki vannak szabva.

47. *Mindenki, aki az apostoli szentszék engedélye nélkül tudva olvassa a hithagyóknak és eretnekeknek az eretnekséget védelmező könyveit, vagy bármely szerzőnek olyan könyveit, melyek apostoli levél által névszerint tiltvák, vagy aki az ilyen könyveket megtartja, kinyomatja, vagy bármikép védelmezi, ép ez által a római pápának különösen fönntartott kiközösitést vonja magára.*

A szóban lévő pont a könyveknek két nemét tiltja meg büntetés terhe alatt.

Az első nemű könyvek azok, melyeket hithagyó vagy eretnek irt és amelyek ezenfelül az eretnekséget védelmezik.

A szerzőnek nyilvános hithagyónak vagy eretneknek kell lennie, hogy az olvasó tudhassa, milyen ember a szerző. Ha valamely könyv névtelen szerzőtől való, akkor tartalmából kell nyilván kitünnie, hogy szerzője az eretnekséget vallja és védelmezi.

Nem elég, hogy a könyv eretnekséget csak tartalmazzon, hanem védelmeznie, azaz érvekkel támogatnia és igazolnia kell.

A kiközösítést nem vonja magára: 1. aki eretnekséget védelmező ujságot, lapot, füzetet, röpiratot olvas, mert ezek nem könyvek; 2. aki zsidónak, mohamedánnak, szakadárnak, pogánynak vagy katholikusnak az eretnekséget védelmező könyveit olvassa, mert a szerző sem nem hithagyó sem nem eretnek (hacsak a zsidó etc. előbb keresztény nem volt); 3. aki hithagyónak vagy eretneknek könyvét olvassa ugyan, de amely nem védelmezi az eretnekséget.

Az ezen pontban említett második nemű könyvek azok, melyek apostoli levél által névszerint tiltvák, bárki irta is.

A tiltó iratnak magától a pápától kell származnia vagyis az ő nevében kell kelnie, tehát nem elég a kongregáció irata.

A könyvnek továbbá névszerint kell tiltva lennie, hogy minden mástól biztosan meg lehessen különböztetni. Végre szükséges, hogy

az apostoli irat a könyvet a pápának fönntartott kiközösítés terhe alatt tiltsa.

Ilyen névszerint tiltott könyv a XVIII. századból 82 van, a XIX. századból három, tehát ezt a büntetést a legritkább esetben vonja valaki magára, mert a XVIII. századbeliek már alig kaphatók.

Kik vonják magukra a büntetést? Akik az említett két nembeli könyveket apostoli engedély nélkül tudva és akarva olvassák, megtartják, kinyomatják, vagy bármikép védelmezik.

Olvasó az, aki szemeivel kiséri a könyv tartalmát és meg is érti azt. Nem olvasó az, aki nem érti, mit olvas, vagy aki a könyv tartalmának egy részét emlékezetből elmondja. De vajjon olvasó-e az, aki másnak fölolvasását hallgatja, erre nézve eltérők a vélemények. Aki befolyással volt a felolvasóra, pl. kérte vagy ráparancsolt, az erkölcsi értelemben egy személy vele, tehát vétkezik és a kellő föltételek mellett sok szerző szerint magára vonja a büntetést. De mások tagadják ezt, tehát a gyakorlatban a büntetéstől menteknek tekinthetők az ilyen hallgatók. Akik pedig nem voltak befolyással az olvasásra, különösen pedig akik csak véletlenül hallanak felolvasást, nem vonják magukra a büntetést.

A büntetést csak az vonja magára, aki az olvasás által súlyosan vétkezik, vagyis aki a tiltott könyvnek jelentékeny részét akár eredetiben, akár fordításban, gonosz szándékból, vagy csak kíváncsiságból tudva és akarva olvassa. Lásd a 8. §. elejét!

A második tiltott cselekmény a könyvek *megtartása* vagy megőrzése, ha ez tudva-akarva és apostoli engedély nélkül történik. Mellékes az, hogy milyen célból tart valaki magánál ilyen könyvet, vajjon olvasás vagy eladás végett, vagy könyvtára, kirakata diszítése végett.

Hogy mennyi időn belül vétkezik súlyosan a megtartó, azt a 9. §-ban láttuk.

Aki esetleg a drága vagy művészi kötés miatt vagy művészi képek miatt meg akar tartani ilyen könyvet, ha nem akarja is olvasni, tartozik engedélyt szerezni.

A mondottak a magánszemélyek vagy magáncsaládok könyvtárairól, a kölcsönkönyvtárakról, az ifjúsági és népkönyvtárakról is állanak, de a tudományos közkönyvtárakról és testületek tudományos könyvtárairól nem, mivel különben maga a tudomány szenvedne az egyház törvénye alatt, de kívánatos, hogy az említett tiltott könyvek elkülönítve őriztessenek.

A könyvkötőkre nézve eltérők a nézetek, de

ha elolvassák a náluk lévő könyveket, rájuk is az áll, amit az olvasóról mondottunk.

A tiltott cselekedetekhez tartozik továbbá az ilyen könyvek *nyomtatása*. A nyomdatulajdonos, a kiadó és a szerző, föltéve, hogy könyvét maga adta oda, magukra vonják a büntetést a kellő feltételek mellett; ellenben a szedők és gépkezelők mint távoli, alárendelt közreműködők, kik sokszor nem is tudják, milyen a könyv, nem vonják magukra a büntetést. A korrektor vagy javító pedig mint olvasó tekintendő.

Végre ide tartoznak, kik ilyen könyvet bármikép *védelmeznek*; tehát akik megakadályozzák följelentését, kiszolgáltatását, vagy megsemmisítését, vagy akik akár élő szóval, akár írásban dicsérik, ajánlják, elitélését korholják, gyalázzák.

A mindezen cselekedetekre kiszabott büntetés pedig a pápának különösen fönntartott kiközösítés, amely minden birói eljárás nélkül önmagától beáll, ha súlyosan vétkes a cselekedet. Az egyház, mint az igaz hitnek Istentől rendelt őre, csak kötelességét teljesíti, midőn ilyen súlyos büntetéssel riaszt el ez eretnek és egyéb szóban lévő könyvek olvasásától stb., mert neki minden tőle telhető módon kell gyermekei üdvét biztosítania.

48. *Aki az Ordinarius engedélye nélkül a Szentírásnak könyveit vagy hozzájuk való jegyzeteket vagy magyarázatokat kinyomatja vagy másokkal kinyomattatja, ép ez által a senkinek fönn nem tartott kiközösítést vonja magára.*

Ezt a büntetést már a trienti zsinat szabta meg, de nagyobb terjedelemmel; IX. Pius pedig a föntiekre szorította meg. Így tehát a nyomdatulajdonos, a kiadó és a szerző, föltéve, hogy ez utóbbi kinyomatás végett adta oda a kéziratot, a senkinek fönn nem tartott kiközösítést vonják magukra, ha a Szentírásnak könyveit vagy hozzájuk írt jegyzeteket, magyarázatokat püspöki jóváhagyás nélkül nyomatnak ki. Ellenben a könyvkereskedők, a vevők és olvasók a büntetést nem vonják magukra, de ők is vétkeznek, mivel az ilyen könyvek a tiltottak közé tartoznak (lásd az 5.—8. pontokat).

49. *Aki az ezen általános szabályokban elrendelt határozatok közül mást szeg meg, bünösségének mérve szerint a püspöktől komolyan megintessék; és ha célszerűnek mutatkozik, kánoni büntetésekkel is megfenyíttessék.*

Ez az utolsó pont az egész könyvtörvényt a püspökök oltalmába ajánlja, megtartását ellenőrzésükre bizza, úgy hogy a törvény meg-

szegői ellen hivatalból eljárhatnak és szükség esetén büntetésekkel is sujthatják.

Először csak intsen, figyelmeztessen, óvjon és korholjon a püspök; ha pedig ez az eljárás nem vezet célra, akkor a makacsokat és dacos bünösöket bünösségük arányában büntesse is, amire X. Pius pápa újból egész komolyan figyelmezteti a püspököket.

TARTALOM.

I. RÉSZ.

Oldal

1. §. Bevezetés ... ... 3— 6
2. §. Az egyházi könyvbirálat célja és mibenléte ... ... 6— 8
3. §. Az egyházi könyvtilalom jogosultsága 8—13
4. §. Az egyházi könyvtilalom rövid története ... ... 13—19
5. §. Az új könyvtörvények általános jellemzése ... ... 19—22
6. §. Az új szabályok és az Index... ... 22—27
7. §. Az egyházi törvény és a természettörvény ... ... 27—34
8. §. Az egyházi könyvtilalom értelmezése 34—37
9. §. Az egyházi könyvtilalom kötelező ereje ... ... 37—45

II. RÉSZ.

A törvény részletes magyarázata 46

I. Cím. A könyvek tilalmáról.

I. fejezet. A hithagyók, eretnekek, szakadárok és más szerzők tiltott könyveiről ... ... 46—51

Oldal

II. fejezet. A Szentirás eredeti szövegének és holt nyelvre való fordításainak kiadásairól ... 51— 53
III. fejezet. A Szentirásnak nemzeti nyelvre való fordításairól ... 53— 56
IV. fejezet. Az erkölcstelen könyvekről 56— 60
V. fejezet. Egyes különleges tartalmú könyvekről ... 60— 68
VI. fejezet. A szentképekről és búcsukról 69— 71
VII. fejezet. A liturgikus és imádságos könyvekről ... 71— 74
VIII. fejezet. A napilapokról, ujságokról és folyóiratokról ... 74— 78
IX. fejezet. A tiltott könyvek olvasásának és megtartásának engedélyéről ... 78— 84
X. fejezet. A rossz könyvek följelentéséről ... 84— 87

II. Cím. A könyvek birálatáról.

I. fejezet. A könyvek birálatával megbizott prelátusokról ... 88— 94
II. fejezet. A censorok tisztéről a könyvek előzetes vizsgálatánál ... 94— 98
III. fejezet. Azon könyvekről, melyek előzetes vizsgálat alá vetendők ... 99—103
IV. fejezet. A könyvnyomtatókról és kiadókról ... 103—107
V. fejezet. A büntetésekről, melyek az általános szabályok megszegőire ki vannak szabva ... 107—113

A Szent-István-Társulat műkereskedése.

A szocziális gondolat mellett egyetlen eszmét sem emlegetnek annyit napjainkban, mint a művészetet. Mindenfelé ezt sürgetik, ezt kívánják. Művészi nevelést követelnek már a legalsó fokon, művésziessé akarják varázsolni az utczát, a lakást s a művésziessé tett környezettől a kedélynek, a gondolkodás és cselekvésmódnak szelidülését, eszményibbé válását, finomulását remélik. Ha mindenben nem fogadjuk is el a művészetek lelkes apostolainak érvelését és következtetéseit, okoskodásuk jó részétől lehetetlen az igazságot megtagadni s kívánságaik jó részével lehetetlen egyet nem érteni. Izléses, művészies lakásban harmonikusabban élhet a művelt ember, mint valami kietlen oduban vagy túlságosan fölcziczomázott bútorraktárban s egy-egy szép kép vagy szobor a nagy gondolatoknak, a szép ideáknak egész seregét támaszthatja lelkünkben még a századik, sőt ezredik figyelmes megszemlélés alkalmával is. Nem a művészeteknek minden egyéb szempont fölötti urrátételét hirdetjük — mert ez nagyobb baj a művészetek teljes hiányánál — de állítjuk, hogy művészi értékű tárgyak, esztétikai emelkedettséget felköltő momentumok nélkül izetlen az életünk, mint a só nélküli étel.

A magyar társadalom eddig bizony valami fejlettnek épen nem mondható művészi szükségleteit mindmáig tisztán az esetlegesség, a véletlen, néhány műkereskedés üzleti élelmes-

sége elégitette ki. Olyan képeket és szobrokat vásároltunk, amilyeneket hosszas kapacitálás után reánk varrt egy-egy élelmes utazó. Művészi szükségletet csak annyiban éreztünk, hogy nem nézhettük, hogy csupasz legyen lakásunk valamelyik fala. Az már azután mellékes volt, hogy a csupaszságot mi szüntessé meg.

A Szent-István-Társulat, mivel nem csak, sőt elsősorban nem is üzleti szempontok vezetik, a nagyközönség szellemi nevelésében igen jelentékeny részletnek tartja a művészi elemet s ezért működését kiterjeszti erre a körre is. Hogy elősegítse a jó izlésnek s a művészi érzéknek fejlesztését, Kecskeméti-utcza 2. szám alatt létező könyvkereskedését műkereskedéssel bővítette, hol árusittatni fogja a legkiválóbb külföldi és magyar művészek remekeinek másolatát. Nem hajszolja az ujságot, nem áll be a minden tekintélyt leromboló modern művészi ifjúság protektorának, de nem húzódik vissza a tisztán klasszikus művészetig sem. Azt árusítja, kinálja, terjeszti, ami beleillik a modern katholikus ember környezetébe, ami kiegészíti s hangulatosabbá teszi azt a lakást, melyben a diadalmas világnézlet szerint folyó életnek kell lemorzsolódnia.

A Szent-István-Társulat bizalommal ajánlja a kath. közönség szives pártfogásába ezt az újitását s reméli, hogy ezzel is hozzájárulhat a modern élet kivánságai szerint élő katholikus társadalomnak a modern irodalmi és művészeti élet elvei szerint való minél tökéletesebb kiszolgálásához.

A műkereskedés gazdag gyüjteménye egész napon át megtekinthető, vásárlási kötelezettség nélkül. Gondoskodva van, hogy a látogató közönség mindenről fölvilágositást, tájékoztatást nyerhessen.